

Ýyl ýazgylary

Ikinji kitap

Giriş

Ýyl ýazgylarynyň ikinji kitaby Süleýman pygamberiň şalyk süren döwründen tä onuň ölümine çenli bolan döwri öz içine alýar. Kitapda Ýerobgamyň baştutanlygynda demirgazyk tireleriň Süleýman

patyşanyň ogly Rehobgam patyşa garşy eden gozgalaňy, şeýle hem gündogar patyşalygy Ýahudanyň tä b. e. öň 586-njy ýylda Iýerusalimiň synmagyna çenli bolan döwrüň taryhy beýan edilýär.

Mazmuny

Süleýmanyň şalyk sürmegi	1:1–9:31
Irki ýyllar	1:1-17
Ybadathana gurulýar	2:1–7:10
Soňky ýyllar	7:11–9:31
Demirgazyk tireleriniň gozgalaňy	10:1-19
Ýahudanyň patyşalary	11:1–36:12
Iýerusalimiň synmagy	36:13-23

1-nji bap

Süleýman Hudaýdan pähim-paýhas dileýär

(1 Patyşalar 3:1-15)

¹Dawudyň ogly Süleýman öz patyşalygyny berkitdi. Hudaýy Reb onuň bilen bolup, ony juda beýgeltdi. ²Süleýman tutuş Ysraýyly: münbaşylary, ýüzbaşylary, kazylary, Ysraýylyň ähli baştutanlaryny we urugbaşylary çagyrdy. ³Onsoň Süleýman ýanyndaky bütin jemagat bilen Gibgondaky seždegähe girdiler. Rebbiň guly Musanyň çölde guran Hudaýa ýüz

tutulýan çadyry şol ýerdedi. ⁴Dawut Hudaýyň sandygyny Kirýatýegarymdan Iýerusalime onuň üçin taýýarlan çadyryna getiripdi. ⁵Huruň agtygy, Urynyň ogly Besaleliň бүрүнçден ýasan gurbanlyk sypasy bolsa Gibgonda Rebbiň mukaddes çadyrynyň öňündedi. Şoňa görä Süleýman bilen jemagat ol ýere Rebden maslahat soramaga girdiler. ⁶Süleýman ol ýerde Rebbiň huzurynda mukaddes çadyrdaky бүрүнçден болан gurbanlyk sypasyna gelip, onda müň sany ýakma gurbanlygyny hödürledi.

⁷Şol gije Hudaý Süleýmana görnüp, oňa: «Dile, dilän zadyňy bereýin» diýdi.

⁸Süleýman Hudaýa şeýle jogap berdi: «Sen meniň kakam Dawuda beýik, sadyk söýgiňi görkezip, meni onuň ýerine patyşa etdiň. ⁹Ýa Hudaýymyz Reb, goý, indi kakam Dawuda beren wadaň amala aşsyn, çünki Sen meni ýeriň tozy ýaly san-sajaksyz bolan bir halkyň üstünden patyşa etdiň. ¹⁰Indi şu halky dolandyrmagym üçin maňa danalyk hem bilim ber. Kim Seniň bu beýik halkyňy dolandyryp biler?» ¹¹⁻¹²Hudaý Süleýmana şeýle diýdi: «Kalbyňda şu islegiň bardygy üçin, özüňe mal-mülk, baýlyk, at-abraý ýa öz duşmanlaryňyň ölümini ýa-da özüň üçin uzak ömür dilemän, eýsem üstünden patyşalyga bellän halkymy dolandyrmaga özüňe pähim-paýhas we düşünje diländigiň üçin, Men saňa paýhas we düşünje berýärim. Şeýle hem Men saňa senden öň hiç kimde bolmadyk we senden soň hem hiç kimde bolmajak baýlyk, mal-mülk we at-abraý bererin».

Süleýmanyň harby we täjirçilik işleri (1 Patyşalar 10:26-29)

¹³Şeýdip, Süleýman Gibgondaky seždegähden, Rebbiň mukaddes çadyryndan Iýerusalime gelip, Ysraýyla patyşalyk etdi. ¹⁴Süleýman söweş arabalary bilen arabaly esgerleri toplady. Onuň bir müň dört ýüz söweş arabasy, on iki müň söweş arabaly esgeri bardy. Süleýman olaryň birnäçesini öz ýanynda Iýerusalimde, galanlaryny bolsa söweş arabalarynyň saklanýan galalarynda ýerleşdirdi. ¹⁵Patyşa Iýerusalimde kümüş bilen altyny daşlar bilen deň etdi, kedr agajyny bolsa günbatar baýyrykda görerýän ýabany injir agajy kimin köpelti.

¹⁶Süleýmanyň atlary Müsürden we Keweden getirildi; patyşanyň täjirleri olary Keweden belli bir baha satyn aldylar. ¹⁷Müsürden getirilýän söweş arabasyň her biri on ýedi gadak ^a töweregi kümşe, her bir at bolsa dört gadakdan ^b gowrak kümşe satyn alyndy. Şeýdip, bu söweş arabalary we atlar Süleýmanyň täjirleriniň üsti bilen bütin hetleriň we Siriýanyň şalaryna satylýardy.

2-nji bap

Süleýman ybadathanany gurmaga taýýarlyk görýär (1 Patyşalar 5:1-18)

¹Süleýman Rebbe ybadat öýüni we özüne köşk gurmak kararyna geldi. ²Ol dagda ýetmiş müň sany hammaly, segsen müň sany daş ýonuşyny we olaryň üstünden gözegçilik eder ýaly üç müň alty ýüz sany adamy toplady.

³Süleýman Sur patyşasy Hurama ^c çapar iberip şeýle diýdi: «Özüne ýaşar ýaly köşk gurunsyn diýip, kakam Dawuda iberen kedr agaçlaryňdan maňa-da ibermegiňi towakga edýärim. ⁴Ine, men Hudaýym Rebbe öý gurup, ol öýi Oňa bagyş etmekçi bolýaryn. Ol öýde Rebbiň huzurynda ýakymly ysly tütetgi ýakylar, gündeki hödür çöregi hödürlener, Sabat günlerinde, Täze Aý baýramlarynda we beýleki baýramlarda ertirlik we agşamlyk ýakma gurbanlyklary hödürlener. Bular Ysraýyl üçin ebedi parzdyr. ⁵Biziň Hudaýymyzyň beýleki ähli hudaýlardan beýik bolşy ýaly, meniň gurjak öýüm hem beýik bolar. ⁶Emma Oňa öý gurmaga kimiň güýji ýeter? Ony hatda

^a **1:17 On ýedi gadak** – ýewreýçe *alty ýüz şekel*. Bu takm. 7 kg deňdir.

^b **1:17 Dört gadak** – ýewreýçe *bir ýüz elli şekel*. Bu takm. 1,7 kg deňdir.

^c **2:3 Huram** – bu at 2Şam we 1Pat kitaplarynda *Hiram* diýip duş gelýär.

gök-de, gökleriň gögi-de içine sygdyryp bilmeýär! Onsoň Oňa öý gurar ýaly men kimmişim? Men bu öýi Onuň huzurunda ýakymly ysly tütetgi ýakmak üçin gurýaryn. ⁷Ýahudada we Iýerusalimde öz ýanymdaky kakam Dawudyň taýýarlan ökde ussalary bilen işläř ýaly maňa altyn, kümüş, bürünç, demir işlerine, goýy badam, gyrmyzy we gök ýüplük boýaglaryna, şeýle hem oýma işlerine ussat hünärment ibermegiňi towakga edýäriň. ⁸⁻⁹Maňa ýene Liwanda kedr, serwi we sandal agaçlaryny iber. Men seniň işçileriňiň Liwanda agaç kesmäge ussatdyklaryny bilýäriň. Maňa bol agaç taýýarlamak üçin meniň işçilerim seniň işçileriň bilen bile işläřler. Meniň gurjak öýüm juda uly we gözəl bolar. ¹⁰Ine, men seniň agaç kesýän işçileriňe kyrk müň çuwal ^a üwelen bugdaý, kyrk müň çuwal arpa, ýedi müň hum ^b şerap we ýedi müň hum zeýtun ýagyny bererin».

¹¹Onsoň Sur patyşasy Huram Süleýmana hat üsti bilen jogap gaýtardy: «Reb Öz halkyny söýensoň, seni olaryň üstünden patyşa goýdy». ¹²Huram sözünü şeýle dowam etdi: «Gögi we ýeri ýaradan Ysraýyl Hudaýy Rebbe alkyş bolsun! Reb Dawut patyşa pähim-paýhasdan we düşünjeden doly akylly ogul berdi. Şol ogul Rebbe öý we özüne köşk gurar. ¹³Men saňa Huramaby atly ökde we düşünjeli bir ussany ýollaýaryn. ¹⁴Onuň ejesi danlardan bolup, kakasy hem surludy. Huramaby altyn, kümüş, bürünç, demir, daş, agaç işlerine ökdendir. Ol badam, gök, gyrmyzy ýüplük we nepis zygyr matalary bilen hem işläp bilýär. Şeýle-de ol oýma işlerine we özüne berlen islendik nusga bilen işlemäge ökdendir.

Ol seniň ussalaryň we jenabym – kakaň Dawudyň ussalary bilen işläř. ¹⁵Indi, goý, jenabym wada beren bugdaýyny, arpasyny, zeýtun ýagyny we şerabyny öz gullaryna ibernsin. ¹⁶Biz saňa Liwanda näçe agaç gerek bolsa kesip, olary bogup, Ýafo deňziniň üsti bilen akdyryp getireris; sen-de ony Iýerusalime äkidersiň».

¹⁷Onsoň Süleýman kakasy Dawudyň hasaba alşy ýaly, Ysraýylda ýaşaýan gelmişekleriň baryny hasaba aldy. Gelmişekleriň sany bir ýüz elli üç müň alty ýüz boldy. ¹⁸Süleýman olardan ýetmiş müň adamy yük daşamaga, segsen müň adamy dagda daş ýonmaga, üç müň alty ýüz adamy-da işgärlere gözegçilige belledi.

3-nji bap

Süleýman ybadathana gurýar

(1 Patyşalar 6:1-38)

¹Süleýman Iýerusalimde kakasy Dawuda Rebbiň görnen Moryýa dagyndaky, Dawudyň taýýarlan ýeri – ýabusly Ornanyň harmanynda Rebbiň öýüniň gurluşygyna başlady. ²Süleýman patyşalygynyň dördünji ýylynyň ikinji aýynyň ikisi güni öýüň gurluşygyna başlady. ³Süleýman patyşanyň Hudaý üçin guran öýüniň uzynlygy öňki ölçeg boýunça altmyş tirsek, ini ýigrimi tirsekdi. ⁴Öýüň öňündäki eýwanyň boýy öýüň inine görä ýigrimi tirsekdi; onuň beýikligi bir ýüz ýigrimi tirsekdi. Süleýman onuň iç tarapyňy sap altyna gaplady. ⁵Ol uly otagy serwi agajy bilen örtüp, ony sap altyna gaplady we onuň üstüne palma agajynyň hem-de zynjyryň nagsyny saldy. ⁶Süleýman öýi owadan, gymmatbaha daşlar bilen bezedi. Altyn

^a 2:10 *Kyrk müň çuwal* – ýewreýçe *ýigrimi müň kor*. Bu takm. 3000 tonna deňdir.

^b 2:10 *Ýedi müň hum* – ýewreýçe *ýigrimi müň bat*. Bu takm. 440000 litre deňdir.

Parwaýymdan getirilipdi. ⁷Şeýdip, ol öýe, onuň pürslerine, gapy bosagalaryna, diwarlaryna altyn çaydy. Ol diwarlara oýup, keruplaryň şekilini çekdi. ⁸Süleýman iň mukaddes otagy-da gurdy; onuň boýy öýüň inine görä ýigrimi tirsek, ini hem ýigrimi tirsekdi; ol mukaddes otagy bir müň ýigrimi batman ^a sap altyna gaplady. ⁹Altyn çüýleriň agramy bir ýarym gadak ^b töweregidi. Süleýman ýokarky otaglary-da altyna gaplady. ¹⁰Süleýman iň mukaddes otagda iki kerubyň heýkelini ýasap, olary altyna gaplady. ¹¹Keruplaryň ganatларыnyň uzynlygy ýigrimi tirsekdi. Bir kerubyň bir ganatynyň uzynlygy baş tirsek bolup, ol öýüň diwaryna degýärdi, beýleki ganatynyň uzynlygy baş tirsek bolup, ol beýleki kerubyň ganatyna degýärdi. ¹²Ikinji kerubyň bir ganatynyň uzynlygy baş tirsek bolup, ol öýüň beýleki diwaryna degýärdi, beýleki ganatynyň uzynlygy baş tirsek bolup, ol birinji kerubyň ganatyna degýärdi. ¹³Bu keruplaryň ganatларыnyň uzynlygy jemi ýigrimi tirsekdi. Keruplar uly otaga tarap seredip, aýakларыnyň üstünde durdular. ¹⁴Süleýman tutyny gök, goýy gyrmyzy, al ýüpeklerden we nepis zygyr matadan etdi, ýüzüne keruplaryň nagşyny saldy.

Iki sütün

(1 Patyşalar 7:15-22)

¹⁵Ol öýüň önünde beýikligi otuz baş tirsek bolan iki sany sütün ýasady. Her sütüniň ýokarsynda baş tirsek bolan täç bardy. ¹⁶Tor şekilli örme zynjyrlar ýasalyp, her sütüniň depesi olar bilen bezelendi. Süleýman ýüz sany nar ýasap,

olary zynjyrlaryň üstünde goýdy. ¹⁷Ol sütünleri öýüň önünde dikdi. Ol günortada sütün dikip, ony Ýakin diýip atlandyrdy. Beýlekisini demirgazykda dikip, ony Bowaz diýip atlandyrdy.

4-nji bap

Öýüň goşlary

(1 Patyşalar 7:23-51)

¹Süleýman uzynlygyny we inini ýigrimi tirsek, beýikligini on tirsek edip, bürünçden gurbanlyk sypasyny ýasatdy. ²Soňra ol bir gyrasyndan beýleki gyrasy-na çenli on tirsek, beýikligini baş tirsek edip, guýma bürünçden tegelek howuz ýasady. Onuň töweregi otuz tirsekdi. ³Howzuň erňeginiň aşagynda daşyna aýlanan, hersi on tirsek bolan iki hatar öküz şekilli guýma nagşlar bardy. Olar howuz bilen bile guýlup ýasalandy. ⁴Howuz on iki öküzüň üstünde durdy; öküzleriň üçüsi demirgazyga, üçüsi günbatara, üçüsi günorta, galan üçüsi hem gündogara bakyp durdy. Howuz olaryň üstünde ýerleşdirilip, öküzleriň arkasy iç tarapa bakyp durdy. ⁵Howzuň galyňlygy dört barmak bolup, erňegi käsäniň erňegi ýaly açylan liliýa gülüniň şekilindedi. Ol bir müň elli hum ^c tutýardy. ⁶Şeýle hem ol zatlary ýuwar ýaly on sany bürünç legen ýasady. Olaryň başisini günorta tarapda, beýleki başisini demirgazyk tarapda goýdy. Bu legenlerde ýakma gurbanlyk üçin ulanylan zatlary ýuwuldy. Howuz ruhanylaryň ýuwunmagy üçindi. ⁷Ol berlen nusga görä, sap altýndan on sany çyradany ýasap, olaryň başisini ybadathananyň

^a **3:8** *Bir müň ýigrimi batman* – ýewreýçe *alty ýüz kikkar*. Bu takm. 21 tonna deňdir.

^b **3:9** *Bir ýarym gadak* – ýewreýçe *elli şekel*. Bu takm. 600 gr deňdir.

^c **4:5** *Bir müň elli hum* – ýewreýçe *üç müň bat*. Bu takm. 66000 litre deňdir.

günorta tarapynda, beýleki başisini-de demirgazyk tarapynda goýdy. ⁸Ol on sany hantagta ýasap, olary ybadathana-da – başisini günorta tarapda, beýleki başisini-de demirgazyk tarapda goýdy. Ol ýüz sany altyn legen ýasady. ⁹Ol ruhanylaryň howlusyny, uly howlyny we howlynyň gapylaryny ýasap, olary бүрүнje gaplady. ¹⁰Howzy öýüň sag tarapynda – günorta-gündogar burçunda ýerleşdirdi. ¹¹⁻¹⁵Huramaby şeýle hem, gazanlar, kül atarlar we legenler ýasady. Bulardan başga-da, ol iki sütüni, sütünleriň depesindeki jam şekilli iki täji, şol täçleri bezäp duran iki sany örme zynjyry, şol zynjyrlara iki hatar edip dakmak üçin dört ýüz sany nary, arabalary, arabalaryň üstündäki legenleri, bir sany howzy hem-de howzuň astyndaky on iki öküzi ýasady. Şeýdip, Huramaby Hudaýyň öýünde Süleýman patyşa üçin etmeli işleriniň baryny tamamlady. ¹⁶Gazanlar, kül atarlar, çarşaklar we Huramabynyň Rebbiň öýi üçin Süleýman patyşa ýasap beren enjamlary ýalpyldawuk бүрүнçdendi. ¹⁷Patyşa bulary Jordan düzlüğünde, Sukot bilen Saretanyň arasyndaky toýun toprakly ýerde guýdurdy. ¹⁸Süleýman ummasyz köp gap-gaçlary ýasatdy, şoňa görä sarp edilen бүрүнjiň agramy anyklanmady. ¹⁹⁻²²Şeýdip, Süleýman Hudaýyň öýündäki ähli enjamlary: altyndan edilen sypany, üstünde Rebbe hödür çöregi goýulýan hantagtasyny, düzgün boýunça iň mukaddes otagyň öňünde ýakmak üçin sap altyn çyradanlary çyralary bilen, sap altyn gülleri, çyralary, ätişgirleri, sap altyn müçenekleri, pelte gaýçysyny, legenleri, jamlary, maňňallary ýasatdy. Öýüň girelgesi – iň mukaddes otagyň hem-de öýüň mukaddes otagynyň gapylary altyndy.

5-nji bap

Süleýman Äht sandygyny ybadathana getirtdür (1 Patyşalar 8:1-9)

¹Şeýdip, Süleýman patyşanyň Rebbiň öýi üçin etmeli ähli işleri tamamlandy. Süleýman kakasy Dawut tarapyndan öýe bagyş edilen ähli zatlary: kümşi, altyny we ähli enjamlary getirip, Hudaýyň öýündäki hazynada goýdy. ²Onsoň Süleýman Rebbiň Äht sandygyny Dawut galasy bolan Sion galasyndan getirtmek üçin, Ysraýylyň ýaşulularyny, ähli tirebaşylaryny, ysraýyllaryň urugbaşylaryny Iýerusalime ýygnady. ³Bütün ysraýyl halky ýedinji aýda bolýan Çatma baýramynda patyşanyň ýanyna ýyg-nanyşdy. ⁴Bütün Ysraýylyň ýaşululary geldiler we lewiler sandygy göterdiler. ⁵Şeýdip, olar sandygy, Rebbe ýüz tutulýan çadyry hem-de çadyryň içindäki ähli mukaddes enjamlary getirdiler. Bularyň baryny ruhanylar bilen lewiler getirdiler. ⁶Süleýman patyşa we onuň huzuryňa ýyg-nanan bütün ysraýyl halky Äht sandygynyň öňündedi. Olar san-saksyz goýunlary, öküzleri gurbanlyk berdiler. ⁷Soňra ruhanylar Rebbiň Äht sandygyny öz ýerine, Rebbiň öýüniň iň mukaddes otagyna, keruplaryň ganatlarynyň astyna getirip goýdular. ⁸Keruplar ganatlaryny sandygyň üstüne gerip, sandygyň-da, onuň syryklarynyň-da üstüni örtýärdi. ⁹Syryklar şeýle uzynlyk welin, hatda olaryň uçlary iň mukaddes otagyň öňündäki mukaddes ýerdenem görünp durdy, ýöne daşardan görünmeýärdi. Olar şu güne çenli hem şol ýerdedir. ¹⁰Sandygyň içinde Musanyň goýan iki sany kanun ýazylan daş böleginden başga hiç zat ýokdy. Musa bu iki daş

bölegini ysraýyl halky Müsür ýurdundan çykandan soň, Rebbiň olar bilen äht eden ýeri bolan Horep^a dagynda sandyga salypdy. ¹¹Ruhanylar mukaddes otagdan daşary çykdylar. Ol ýerdäki ruhanylaryň ählisi toparlaryna garamazdan, inlerini tämizläpdiler. ¹²Ähli lewi nagmaçylary: Asaf, Heýman, Ýedutun, olaryň ogullary we garyndaşlary nepis zygyr mata lybaslaryna beslenip, kimwallary, liralary we arfalary bilen gurbanlyk sypasynyň gündogar tarapynda ýüz ýigrimi sany surnaýçy ruhany bilen durdular. ¹³Surnaýçylar bilen nagmaçylar bir adam ýaly bolup, Rebbe alkyş aýdyp, şükür etdiler. Surnaýlardyr kimwallar we beýleki saz gurallary bilen seslerini gataldyp: «Ol ýagşy, Onuň söýgüsi baky» diýip, Rebbe alkyş aýdanlarynda, öý – Rebbiň öýi bulutdan doldy. ¹⁴Ruhanylar bulut sebäpli Rebbiň huzurynda hyzmata durup bilmediler, çünki Rebbiň şöhraty Hudaýyň öýüni doldurypdy.

6-njy bap

Süleýman halka ýüzlenýär (1 Patyşalar 8:12-21)

¹Şonda Süleýman şeýle diýdi: «Reb tüm garaňkylykda mesgen tutjakdygyny aýtdy. ²Men Saňa baky mesgen tutaryň ýaly, uçursyz gözəl öý gurdum». ³Onsoň patyşa halka tarap öwrülip, bütün ysraýyl jemagatyna ak pata berdi. Bütün ysraýyl jemagaty dik durdy. ⁴⁻⁵Süleýman şeýle diýdi: «Kakam Dawuda: „Men Öz halkymy Müsürden çykaralym bäri, Maňa ybadat etmäge öý gurmaklary üçin ysraýyl tirelerinden ýekeje şähri-de saýlamadym. Men ysraýyl halkyma şalyk eder ýaly hiç kimi saýlamadym. ⁶Ýöne

indi adym şol ýerde bolsun diýip, Iýerusalimi saýladym we ysraýyl halkyma şalyk etsin diýip, Dawudy patyşalyga saýladym“ diýip beren wadasyny berjaý eden Ysraýyl Hudaýy Rebbe alkyş bolsun! ⁷Kakam Dawut Ysraýyl Hudaýy Rebbe ybadat üçin öý gurmagy ýüregine düwüpdü. ⁸⁻⁹Emma Reb kakam Dawuda: „Maňa ybadat üçin öý gurmagy ýüregiňe düwmek bilen sen gowy etdiň; ýöne şeýle-de bolsa, öýi sen gurmarsyň. Seniň biliňden önen ogluň Maňa ybadat üçin öý gurar“ diýdi. ¹⁰Ine, Hudaý Öz beren wadasyny berjaý etdi, çünki men kakam Dawudyň ýerine geçdim. Rebbiň wada berşi ýaly, men Ysraýylyň tagtynda otyryn. Ysraýyl Hudaýy Rebbe ybadat üçin öý gurdum. ¹¹Sandygy men şol öýde goýdum. Rebbiň ysraýyl halky bilen eden ähti şonuň içindedir».

Süleýmanyň dilegi (1 Patyşalar 8:22-52)

¹²Soňra Süleýman Rebbiň gurbanlyk sypasynyň hem bütün ysraýyl halkynyň önünde durup, ellerini uzatdy. ¹³Süleýman uzynlygy we ini baş tirsek, beýikligi üç tirsek bolan bürünç seki ýasadyp, ony howluda goýdy-da, onuň üstünde durdy. Soňra ol bütün ysraýyl halkynyň önünde dyza çöküp, ellerini göge tarap uzatdy: ¹⁴«Eý, Ysraýyl Hudaýy Reb, ýerde-de, gökde-de Seniň ýaly Hudaý yokdur! Bütün kalplary bilen ýoluňdan ýöreýän gullaryň üçin Sen ähtiňi, sadyk söýgiňi saklaýarsyň. ¹⁵Sen guluň kakam Dawuda beren wadaňy berjaý etdiň. Şu gün Seniň ähli aýdan sözleriň amala aşdy. ¹⁶Şonuň üçin hem, eý, Ysraýyl Hudaýy Reb, guluň kakam Dawuda: „Eger seniň ogullaryň Maňa

^a 5:10 *Horep* – bu Sinaý dagynyň beýleki ady.

gulak asyp, seniň ýöreýşiň ýaly, Meniň hakykat ýolumdan ýöreseler, seniň nesliňden hiç bir adam Ysraýylyň tagtyndan aýrylmaz“ diýip beren wadaňy berjaý et. ¹⁷Şonuň üçin hem, eý, Ysraýyl Hudaýy Reb, goý, guluň kakam Dawuda beren wadaň amala aşsyn!

¹⁸Emma Hudaý ýerde ynsanlaryň arasynda mesgen tutarmy? Seni hatda gök-de, gökleriň gögi-de içine sygdyryp bilmeýär. Onsoň meniň bu salan öýüm dagy nämejik! ¹⁹Ýöne şonda-da, ýa Beýik Hudaýym, Sen guluň dilegi-ne hem-de ýalbaryşyna gulak sal-da, guluňyň edýän nalyşyny we dilegini kabul et. ²⁰Gözleriň gije-gündiz Özüňe ybadat etmekleri üçin saýlan şu öýünde bolsun. Guluňyň şu ýere tarap bakyp edýän dilegini eşit. ²¹Öz ysraýyl halkyň we men guluň şu ýere tarap bakyp dileg edenimizde, guluňyň, halkyň Ysraýylyň nalyşlaryny eşit. Öz gökdäki mesgeniňden eşit-de, bizi bagyşla.

²²Bir adam başga bir adama garşy günä edip, ant içmäge mejbur edilse, ol gelip, şu öýde Seniň gurbanlyk sypaňyň önünde günäsizdigine ant içse, ²³şonda Sen gökde eşit-de, oňa jogap ber. Gullaryňa höküm edip, günälä günäsine görä jeza ber, günäsizi akla-da, dogrulygyna görä syla.

²⁴Seniň halkyň Ysraýyl Saňa garşy günä edenligi zerarly duşman önünde ýeňlişe sezewar bolanda, täzeden Saňa ýüz tutup, Seniň adyňy ykrar etse, şu öýde Saňa dileg edip, ýalbarsa, ²⁵şonda Sen gökde eşit-de, halkyň Ysraýylyň günäsini geçip, olary yzlaryna, özlerine we atalaryna beren ýurduňa getir. ²⁶Saňa garşy günä edendikleri zerarly gök ýapylp, ýagmyr ýagmadyk mahaly, olar şu ýere tarap bakyp, dileg edip, Seniň adyňy ykrar etseler, Seniň hasrat çekdirenleriň

hem günäleri üçin toba etseler, ²⁷şonda Sen gökde eşit-de, Öz gullaryň bolan ysraýyl halkynyň günäsini geçip, olara dogry ýoldan ýöremegi öwret. Öz halkyňa miras hökmünde beren ýurduňa ýagmyr ýagdyr. ²⁸Eger ýurtda açlyk ýa gyrgyn keseli bolsa, epgek, ygaldan çüýremeklik, çekirtge ýa-da gurçuk peýda bolsa, eger duşmanlary öz islendik galalarynda olara sütem etseler, nähili bela, nähili kesel bolsa-da, ²⁹islendik adam ýa-da ysraýyl halky tarapyndan nähili dilegdir nalyş edilen bolsa, her kes öz ýürek hasratynyň derdini bilip, şu öýe tarap ellerini gerse, ³⁰şonda Sen gökde Öz mesgeniňde eşit-de, olary bagyşla we olara ýardam et. Her kese eden işine görä jogap ber, çünki her ynsanyň ýüregini diňe Sen bilýänsiň. ³¹Şeýdip, olar Seniň atalarymyza beren ýurduňda ömürboýy ýoluňdan ýöräp, Senden gorkup ýaşasynlar.

³²Halkyň Ysraýyldan bolmadyk, ýöne Seniň beýik adyň, gudratyň hem-de Öz halkyň üçin eden beýik işleriň barada eşidip, uzak ýurtdan gelen keseki şu öýde dileg etse, ³³Sen gökde, Öz mesgeniňde ony eşit-de, dünýäniň ähli halklarynyň ysraýyl halky ýaly Seniň adyňy bilip, Senden gorkup, Saňa ybadat üçin guran öýümi bilerleri ýaly, kesekiniň dilegi-ne-de jogap ber.

³⁴Eger halkyň Seniň iberen ýoluň bilen duşmanlaryna garşy söweşe çykyp, Seniň saýlan şäheriňe, meniň Saňa ybadat üçin guran öýüme tarap bakyp, Saňa dileg etse, ³⁵şonda Sen gökde olaryň dileglerini, nalyşlaryny eşidip, olara duşmanlarynyň üstünden ýeňiş ber.

³⁶Olar Saňa garşy günä etseler – günä etmeýän adam ýokdur – Sen gazaplanyp, olary duşman eline berseň, duşman olary ýesir edip, ýakynu-uzak ýurda äkitse, ³⁷olar hem ýesirlige äkidilen ýurtlarynda

oýlanyp toba edip, ýalbaryp: „Biz nähaklyk etdik, günä gazandyk, pislik etdik“ diýip, ³⁸özlerini ýesir alan duşmanlarynyň ýurdunda päk kalplary we jan-tenleri bilen Saňa ýüzlenip, atalaryna beren ýurduňa, Öz saýlan şäheriňe, Saňa ybadat üçin guran öýüme tarap bakyp, dileg etseler, ³⁹şonda Sen Öz gökdäki mesgeninde olaryň dileglerini, nalyşlaryny eşit-de, olaryň dadyna ýetiş. Saňa garşy günä eden halkyňy bagyşla. ⁴⁰Indi eý, Hudaýym, goý, bu ýerde edilen dilegi Seniň gözleriň görsün we gulaklaryň eşitsin.

⁴¹Ýa Hudaýymyz Reb!

Galk-da, güýjüňiň nyşany Äht sandygy bilen

Öz dynçlyk mekanyňa gir.

Ýa Hudaýymyz Reb!

Goý, ruhanlaryň gutulyşa beslensin,

sadyklaryň eşretleriňe guwansyn!

⁴²Ýa Hudaýymyz Reb!

Seçip-saýlanyňdan Sen ýüz öwürme.

Guluň Dawuda görkezen sadyk söýgiňi asla unutma!»

7-nji bap

Ybadathana Rebbe bagyş edilýär

¹Süleýman dileg edip bolan dessine gökden ot inip, ýakma gurbanlygy we beýleki gurbanlyklary ýalmap-ýuwutdy. Öý Rebbiň şöhratyndan doldy. ²Rebbiň şöhratynyň öýi doldurandygy sebäpli ruhanlyk Rebbiň öýüne girip bilmediler. ³Bütin ysraýyl halky gökden inen ody we öýdäki Rebbiň şöhratyny göreňde, ýüzünü ýere berip sezde etdi. Halk: «Reb ýagşydyr! Onuň söýgüsi bakydyr!» diýip Rebbe şükür etdi.

⁴Onsoň patyşa we onuň ýanyndaky bütin ysraýyl halky Rebbiň huzurynda

gurbanlyk berdiler. ⁵Süleýman patyşa Rebbe gurbanlyk hökmünde ýigrimi iki müň öküz we bir yüz ýigrimi müň goýun berdi. Şeýdip, patyşa we bütin ysraýyl halky Hudaýyň öýüniň açylyş dabarasyny etdiler. ⁶Ruhanylar öz wezipelerinde durdular, lewiler-de Dawudyň tabşyryşy ýaly: «Onuň sadyk söýgüsi bakydyr!» diýip, Rebbe öwgi aýtdylar. Olar Dawut patyşanyň ýasadan saz gurallary bilen saz çaldylar. Lewileriň önünde ruhanlyk surnau çaldylar. Bütin ysraýyl halky dik durdy. ⁷Süleýman patyşa Rebbiň öýüniň önündäki howlynyň ortasyny tämizläp mukaddes etdi. Patyşa şol ýerde ýakma gurbanlyklaryny we salamatlyk gurbanlyklarynyň ýaglaryny berdi, çünki Süleýmanyň ýasadan bürünç gurbanlyk sypasy ýakma gurbanlygyny, galla sadakasyny we salamatlyk gurbanlygynyň ýag böleklerini tutardan gaty kiçidi.

⁸Şeýdip, Süleýman we bütin ysraýyl halky – ägirt uly mähelle Lebohamatdan Müsür serhedine çenli bolan aralykda, ýedi günläp Çatma baýramyny belläp geçdiler. ⁹Sekizinji gün mukaddes ýygnaňsyk boldy. Gurbanlyk sypasynyň bagyş ediliş dabarasyny ýedi gün, baýramy-da ýedi gün tutdular. ¹⁰Süleýman ýedinji aýyň ýigrimi üçüne halky öýli-öýüne ugratdy. Olar Rebbiň Dawuda, Süleýmana we halky Ysraýyla görkezen ähli ýagşylyklary üçin şatlanyp, göwnühoşlukda öýli-öýlerine gaýtdylar. ¹¹Şeýdip, Süleýman Rebbiň öýüniň, öz köşgüniň gurluşygyny tamamlap, Rebbiň öýünde we öz köşgünde etmegi ýüregine düwen ähli işlerini üstünlik bilen amala aşyrdy.

Reb ýene Süleýmana görünýär

(1 Patyşalar 9:2-9)

¹²Reb gije Süleýmana görünip, oňa şeýle diýdi: «Men seniň eden dilegiňi

eşitdim. Men şu ýeri Özüň üçin gurbanlyk berilýän öý hökmünde saýladym. ¹³⁻¹⁴Ýagyş ýagmaz ýaly gögi baglanymda ýa-da çekirtgelere ýurduň hasylyny ýuwut diýip buýruk berenimde ýa-da halkymyň arasyna gyrgyn keselini ýollanymda, Meniň adymy göterýän halkym özüni peseldip, dileg edip, Meni agtaryp, öz pis ýollaryndan dönse, şonda Men olary gökden eşidip, günälerini geçip, ýurtlaryny dikelderin. ¹⁵Indi şu ýerde edilen dileglere Meniň gözlerim görür, gulaklarym eşitgir bolar. ¹⁶Adym şu öýde ebedilik bolar ýaly, Men ony saýladym we mukaddes etdim, Meniň nazarym we ýüregim hemişe şol ýerde bolar. ¹⁷⁻¹⁸Eger-de sen kakaňyň ýöreýşi ýaly Meniň ýolumdan ýöräp, tabşyran ähli zatlarymy edip, hökümlerimdir düzgünlerimi berjaý etseň, „Seniň nesliňden Ysraýyla höküm sürjek adam kemlik etmez“ diýip, kakaň Dawuda wada berşim ýaly, patyşalygyňy berkarar ederin. ¹⁹⁻²⁰Emma siz Meniň yzma eýermekden ýüz dönderseňiz, öňüňizde goýan tabşyryklarymy, parzlarymy berjaý etmän, gidip başga hudaýlara hyzmat edip, olara sežde etseňiz, onda Men ysraýyl halkyny özlerine beren ýerimden mahrum ederin. Özüme ybadat edilmegi üçin mukaddes eden bu öýümi ret ederin. Ysraýyl halky beýleki halklara gep hem gülki bolar. ²¹Indi beýik bolan bu öýüň ýanyndan geçýän her kişi oňa haýranlar galyp: „Reb näme üçin bu ýurdy, bu öýi beýle terk etdikä?“ diýer. ²²Onsoň ähli halklar: „Çünki ysraýyl halky ata-babalaryny Müsür ýurdundan çykaran özleriniň Hudaýy Rebden ýüz dönderip, başga hudaýlara tarap öwrüldiler. Olaryň öňünde sežde edip, olara hyzmat etdiler. Şonuň üçin hem Reb bu betbagtçylyklary olaryň başyndan inderdi“ diýerler».

8-nji bap

Süleýmanyň beýleki eden işleri

(1 Patyşalar 9:10-28)

¹Süleýman Rebbiň öýi bilen öz köşgünü ýigrimi ýylda gurup gutardy.

²Süleýman Huramyň özüne beren şäherlerini täzeden gurdy. Ysraýyllar şol şäherlerde ornaşdylar.

³Süleýman Hamatsoba gidip, ony eýeledi. ⁴Süleýman çölde Tadmory, Hamatda ammar şäherlerini gurdy. ⁵Şeýle hem ol ýokarky we aşaky Beýthorony, berkidilen diwarly, derwezeli we kiltli galalary gurdy.

⁶Şeýle hem Süleýman Bagalaty, özüniň ammar galalaryny, söweş arabalarynyň we söweş arabaly goşunyň saklanýan galalaryny, özüniň Iýerusalimde, Liwanda hem-de öz gollastyndaky ýerleriň ählisinde gurmaga meýil eden zatlarynyň baryny gurdy.

⁷Ysraýyl halkyndan bolmadyk hetler, amolar, perizler, hiwiler hem-de ýabuslar entek hem şol ýurtda ýaşaýardylar.

⁸Olar ysraýyllaryň bütinleý ýok etmedik halklarynyň nesilleridir. Süleýman olary gula öwürdi. Bu şu güne çenli hem şeýledir. ⁹Emma Süleýman ysraýyl halkyny gul etmedi. Olar Süleýmanyň esgerleri, harby baştutanlary, onuň söweş arabaly goşunyňyň serkerdeleridiler. ¹⁰Olar Süleýman patyşanyň baş serkerdeleridi. Olaryň sany iki ýüz elli bolup, olar halka gözegçilik etdiler.

¹¹Süleýman Müsür patyşasy faraonyň gyzyny Dawut galasyndan onuň üçin guran köşgüne getirdi. Süleýman: «Aýalym Ysraýyllyň patyşasy Dawudyň köşgünde ýaşamasyn, çünki Rebbiň sandygyňyň bolan ýerleri mukaddesdir» diýdi.

¹²Süleýman eýwanyň öňünde Rebbe guran gurbanlyk sypasynda Oňa ýakma

gurbanlyklaryny hödürledi. ¹³Ol ýakma gurbanlyklaryny Musanyň tabşyrygy boýunça gündelik borja görä, Sabat günlerinde, Täze Aý baýramlarynda, ýylda üç gezek bolýan Petir, Galla baýramy we Çatma baýramlarynda hödür etdi. ¹⁴Kakasy Dawudyň düzgüni boýunça Süleýman ruhany toparlaryny öz hyzmatlaryna belledi. Lewileri gündelik borjuň talabyna laýyklykda ruhanylar bilen hyzmat etmäge we alkyş aýtmaga belledi. Derwezebanlary toparlaryna görä her derwezä belledi. Çünki Hudaýyň adamy Dawut şeýle tabşyrypdy. ¹⁵Olar ähli işde, hazyna babatda-da patyşanyň ruhanylara we lewilere beren tabşyryklaryndan çykmadylar.

¹⁶Şeýdip, Rebbiň öýüniň düýbi tutulan gününden tä öýüň tamamlanan gününe çenli Süleýmanyň ähli işleri doly gurlup tamamlandy.

¹⁷Soňra Süleýman Esýongebere we Edomyň deňiz ýakasynda bolan Eýlata gitdi. ¹⁸Huram oňa öz nökerlerinden gämilere we deňze belet nökerler iberdi. Olar Opyra gidip, ol ýerden sekiz ýüz batman^a altyn alyp, Süleýman patyşa getirip berdiler.

9-njy bap

Şeba melikesi Iýerusalime gelyür

(1 Patyşalar 10:1-13)

¹Şeba melikesi Süleýmanyň at-owasyny eşidip, ony kyn sowallar bilen synamaga Iýerusalime geldi. Şeba melikesi ummasyz baýlyk, hoşboý ysly zatlar, köp mukdarda altyn we gymmatbaha daşlar ýüklenen düýeler bilen Iýerusalime geldi. Ol Süleýmanyň ýanyna gelip,

ýüregine düwen ähli sowallary hakynda onuň bilen söhbetleşdi. ²Süleýman onuň ähli sowallaryna jogap berdi. Patyşa onuň ýekeje sowalyny-da jogapsyz galdyrmady. ³⁻⁴Şeba melikesi Süleýmanyň paýhasyny, onuň guran öýüni, saçagyndaky nüz-nygmatlary, emeldarlarynyň ýaşaýan ýerlerini, hyzmatkärleriniň hyzmatyny, onuň sakylaryny, olaryň egin-eşiklerini, Rebbiň öýünde berýän ýakma gurbanlyklaryny göreňde, onuň bu zatlara akyly haýran boldy.

⁵⁻⁶Ol patyşa şeýle diýdi: «Ýurdumda işleriň hakda, parasatyň hakda eşiden sözlerim dogry eken, ýöne men gelip, öz gözlerim bilen görýänçäm, aýdylanlara ynanmadym. Maňa danalygyňyň hatda ýarysyny hem aýtmadyrlar. Seniň pähim-paýhasyň, rowaçlygyň meniň eşidenimden has artyk eken. ⁷Seniň halkyň nähili bagtly! Hemişe huzuryňda bolup, pähim-paýhasyňy eşidýän emeldarlaryň nähili bagtly! ⁸Senden hoşal bolup, Hudaýyň Rebbiň patyşasy bolmagyň üçin seni Öz tagtynda oturdan Hudaýyň Rebbe alkyş bolsun! Hudaý Ysraýlyly söýensoň, ony ebedilik berkarar etmek üçin, adalaty we hakykaty berjaý etmegiň üçin seni patyşa etdi». ⁹Onsoň Şeba melikesi Süleýman patyşa iki ýüz batman^b altyn, köp mukdarda atylary we gymmatbaha daşlary berdi. Süleýman patyşa Şeba melikesiniňki ýaly şeýle köp mukdarda hoşboý ysly zatlar heniz berilmändi.

¹⁰Huramyň we Süleýmanyň Opyrdan altyn getiren hyzmatkärleri mundan başga-da sandal agajyny we gymmatbaha daşlary hem getirdiler. ¹¹Patyşa sandal agajyndan Rebbiň öýüne, patyşanyň

^a 8:18 *Sekiz ýüz batman* – ýewreýçe dört ýüz elli kikkar. Bu takm. 16 tonna deňdir.

^b 9:9 *Iki ýüz batman* – ýewreýçe ýüz ýigrimi kikkar. Bu takm. 4 tonna deňdir.

köşgüne basgançaklar, aýdymçylar üçin liradyr arfalar ýasady; beýle saz gurallary Ýahudada henize çenli görnüp-eşidilmändi.

¹²Süleýman patyşa Şeba melikesiniň göwnüniň islän zadyny berdi. Süleýman oňa özüne getiren zatlaryndan has köp zatlary berdi. Şeýdip, Şeba melikesi emeldarlary bilen öz ýurduna dolandy.

Süleýmanyň baýlygy

(1 Patyşalar 10:14-28)

¹³⁻¹⁴Süleýmana bir ýylda gelýän altynyň agramy bir müň bir ýüz otuz batmandan gowrakdy ^a. Bu alyş-beriş edýän adamlardan, söwdagärleriň söwdasyndan gelýän altyndan daşarydy. Ähli arap şalary, ýurduň häkimleri hem Süleýmana altyn-kümüş berýärdiler. ¹⁵Süleýman patyşa döwme altyndan iki ýüz sany uly galkan ýasady. Her bir uly galkana, on ýedi gadak ^b altyn sarp edildi. ¹⁶Ol döwme altyndan üç ýüz galkan ýasady; her galkana sekiz ýarym gadak ^c altyn sarp edildi. Patyşa bulary «Liwan jeňneli» atly köşgünde goýdy. ¹⁷Patyşa tagtyny piliň süňki bilen haşamlap, sap altyna gaplady. ¹⁸Tagtyň alty basgançagy we altyndan aýak kürsüsi oňa berkidilendi. Tagtyň iki tarapynda hem tirseklikler, tirseklikleriň gapdalynda-da iki ýolbars durdy. ¹⁹Alty basgançagyň her tarapynda bir ýolbars, jemi on iki ýolbars durdy. Beýle zat entek asla hiç bir ýurtda ýasalmandy. ²⁰Süleýmanyň gap-gaçlarynyň barysy altyndandy. Onuň «Liwan jeňneli» atly köşgüniň ähli gap-gaçlary-da sap

altyndandy. Kümüş Süleýmanyň döwründe hiç zatça görülmeýärdi. ²¹Çünki Süleýmanyň Huramyň adamlary bilen birlikde Tarşyşa gatnaýan gämileri bardy. Deňiz gämileri üç ýylda bir gezek gelip, altyn, kümüş, pil süňkünü, maýmynlary we tawuslary getirerdiler.

²²Şeýdip, Süleýman patyşa baýlykda, pähim-paýhasda ýer ýüzündäki ähli patyşalardan öňe geçdi. ²³Hudaýyň Süleýmanyň ýüregine salan paýhasyny eşiňmek üçin ähli milletleriň patyşalary onuň didaryna zardy. ²⁴Süleýmanyň ýanyna gelen her kes ýylyň ýylyna kümüşdir altyn enjamlardan, egin-eşiklerden, ýaraglardan, hoşboý ysly zatlardan, atlardyr gatyrlardan ybarat bolan sowgatlaryny getirýärdi.

²⁵Süleýmanyň atlar bilen söweş arabalary üçin dört müň athanasy bardy, on iki müň arabaly esgerleri bardy. Süleýman olaryň birnäçesini öz ýanynda – Iýerusalimde, galanlaryny bolsa söweş arabalarynyň saklanýan galalarynda ýerleşdirdi. ²⁶Süleýman Ýewfrat derýasyndan piliştileriň ýurduna we Müsür serhedine çenli aralykda bolan ähli patyşalaryň üstünden höküm sürdi. ²⁷Süleýman Iýerusalimde kümşi daşlar bilen deň etdi, kedr agajyny bolsa günbatar baýyrykda gögerýän ýabany injir agajy kimin köpelti. ²⁸Süleýmanyň atlary Müsürden, beýleki ähli ýurtlardan getirildi.

Süleýmanyň ölümi

(1 Patyşalar 11:41-43)

²⁹Süleýmanyň galan ähli işleri – owalky we soňky eden işleri Natan

^a 9:13 *Bir müň bir ýüz otuz batman* – ýewreýçe *alty ýüz altmyş alty kikkar*. Bu takm. 23 tonna deňdir.

^b 9:15 *On ýedi gadak* – ýewreýçe *alty ýüz şekel*. Bu takm. 7 kg deňdir.

^c 9:16 *Sekiz ýarym gadak* – ýewreýçe *üç ýüz şekel*. Bu takm. 3,3 kg deňdir.

pygamberiň taryh kitabynda, şiloly Ahyýanyň pygamberliginde we Ydo görüriň Nebadyň ogly Ýarobgam baradaky görnüşlerinde ýazylandyr. ³⁰Süleýman Iýerusalimde bütin Ysraýyla kyrk ýyl patyşalyk etdi. ³¹Süleýman ata-babalaryna gowuşdy. Ol kakasy Dawudyň galasynda jaýlandy. Ogly Rehabgam onuň ýerine patyşa boldy.

10-njy bap

Rehabgama garşy gozgaň

(1 Patyşalar 12:1-19)

¹Rehabgam Şekeme gitdi. Bütin ysraýyl halky Rehabgamy patyşa etjek bolup, Şekeme gelipdi. ²Nebadyň ogly Ýarobgam bu habary eşidenden soň (ol Müsürdedi, çünki ol şol ýere Süleýman patyşadan gaçyp gidipdi), Müsürden gaýdyp geldi. ³Ysraýyllar Ýarobgamy çagyrdyp alyp, onuň bilen bile Rehabgamyň ýanyna gelip, oňa şeýle diýdiler: ⁴«Kakaň bize agyr zulum etdi. Indi sen kakaňyň bize eden agyr zulumyny ýeňlet we bize salan salgydyny azalt, şonda biz saňa gulluk ederis». ⁵Rehabgam ysraýyl halkyna: «Ýene-de üç günden meniň ýanyma dolanyp geliň» diýdi. Şeýdip, olar gitdiler.

⁶Onsoň Rehabgam patyşa kakasy Süleýmanyň diri mahalynda onuň hyzmatynda duran ýaşulular bilen geňeşip, olardan: «Bu halka näme jogap bermegi maňa maslahat berýärsiňiz?» diýip sorady. ⁷Ýaşulular oňa: «Eger sen şu gün bu halka ýagşylyk edip, olaryrazy etseň, olardan ýagşy sözüňi gaýgyrmasaň, olar saňa baky hyzmat ederler» diýip jogap berdiler. ⁸Emma Rehabgam ýaşulularyň beren maslahatyny äsgermän, özi bilen bile ösüp ulalan, huzurynda hyzmat edýän ýaş

ýigitler bilen geňeşdi. ⁹Rehabgam ýaş ýigitlerden: «Siz: „Sen kakaňyň bize eden agyr zulumyny ýeňlet“ diýýän bu halka nähili jogap bermegi maňa maslahat berýärsiňiz?» diýdi. ¹⁰Onuň bilen bile ösüp ulalan ýaş ýigitler oňa: «Saňa „Kakaňyň bize eden agyr zulumyny ýeňlet“ diýýän bu halka öz külem barmagyň kakaňyň bilinden ýogyndygyny aýt. ¹¹Kakam size agyr zulum eden bolsa, men size edilýän zulumy has-da artdyrarın; kakam sizi çyrpy bilen jezalandyran bolsa, men sizi gamçy bilen jezalandyrarın diý» diýdiler.

¹²Şeýdip, patyşanyň: «Meniň ýanyma ýene-de üç günden dolanyp geliň» diýip aýdysy ýaly, Ýarobgam bilen bütin halk üçünji gün Rehabgamyň ýanyna geldiler. ¹³Patyşa halka rehimsizlik bilen jogap berdi. Ol ýaşulularyň özüne beren maslahatyny ret etdi. ¹⁴Rehabgam ýaş ýigitleriň beren maslahatyna eýerip, Ýarobgama we ysraýyl halkyna şeýle jogap berdi: «Kakam size agyr zulum eden bolsa, men size edilen zulumy has-da artdyrarın. Kakam sizi çyrpy bilen jezalandyran bolsa, men sizi gamçy bilen jezalandyrarın». ¹⁵Şeýdip, patyşa halky diňlemedi. Bu waka Rebiň şiloly Ahyýa arkaly Nebadyň ogly Ýarobgam barada aýdan sözüniň amala aşmagy üçin Hudaý tarapyndan şeýle tamamlanypdy.

¹⁶Patyşanyň özlerini diňlemejegini bilen ysraýyl halky oňa: «Biziň Dawut bilen näme şarikligimiz bar? Ýyşaýyň oglunda mirasymyz yokdur. Eý, ysraýyllar, her kes öyli-öýüne gaýtsyn! Eý, Dawudyň nesli, sen öz öýüne seret!» diýdi.

Şeýdip, ysraýyllar öz öýlerine dolandylar. ¹⁷Rehabgam bolsa Ýahuda şäherlerinde ýaşayan ysraýyllara patyşalyk etdi. ¹⁸Rehabgam patyşa gullaryň baştutany

bolan Hadoramy ^a Ysraýyla iberende, ysraýyl halky ony daşlap öldürdi. Rehabgam patyşa Iýerusalime geçmek üçin, howlukmaçlyk bilen öz at arabasyna mündi. ¹⁹Şeýdip, demirgazyk ysraýyl tireleri şu güne çenli Dawudyň nesillerine garşy pitne turzup gelýärdiler.

11-nji bap

Şemagýa pygamberlik edýär

(1 Patyşalar 12:21-24)

¹Rehabgam Iýerusalime geldi. Demirgazyk ysraýyl tirelerine garşy urşup, patyşalygy Rehabgama gaýtaryp bermek üçin, ýahuda hem-de benýamin tirelerinden ýüz segsen müň saýlama urşujylar toplady. ²Emma Hudaýyň adamy Şemagýa Rebbiň şu sözi aýan boldy: ³«Süleýmanyň ogly, Ýahudanyň patyşasy Rehabgama, ýahuda we benýamin tirelerinden bolan ysraýyl halkyna ⁴Reb şeýle diýýär diý: „Siz doganlaryňyzyň garşysyna uruşmaň. Her kes öz öýüne gaýtсын, çünki bu bolan waka Mendendir.“». Olar Rebbiň sözüne gulak asyp, Ýarobgamyň garşysyna çykmak, öýlerine gaýtdylar.

Rehabgam Ýahudany berkidýär

⁵Rehabgam Iýerusalimde mesgen tutup, Ýahudany goramak üçin galalar gurdy. ⁶Ol Beýtullahamy, Eýtamy, Tekowany, ⁷Beýtsury, Sokony, Adullamy, ⁸Gaty, Mareşany, Zipi, ⁹Adoraýymy, Lakşy, Azekany, ¹⁰Sorgany, Aýalony we Hebrony gurdy. Rehabgam ýahudalaryň we benýaminleriň galalary berkitdi. ¹¹Rehabgam galalary berkidip, olara serkerdeli belledi. Galalaryň hersini azyk, ýag we şerap bilen üpjün etdi. ¹²Ol şeýle hem, ähli galalarda uly galkanlary we

naýzalary goýup, olary has berkitdi. Ýahuda bilen benýamin Rehabgamyňkydy.

Ruhanylar we lewiler

Rehabgamy goldaýarlar

¹³Ruhanylar we lewiler Ysraýylyň dürli çäklerinden Rehabgamyň ýanyna geldiler. ¹⁴Lewiler öz öri meýdanlaryny we mülklerini taşlap, Ýahuda, Iýerusalime geldiler, çünki Ýarobgam we onuň ogullary olary ruhanylyk etmekden aýrypdylar. ¹⁵Ýarobgam seždegählere, öz ýasan but erkeçlerine we gölelerine ruhanylaryny belledi. ¹⁶Ysraýylyň ähli tirelerinden Ysraýyl Hudaýy Rebbi agtarmagy ýüregine düwenler atalarynyň Hudaýyna gurbanlyk bermek üçin lewileriň zyndan Iýerusalime geldiler. ¹⁷Olar Ýahuda patyşalygyny kuwwatlandyrdylar. Olar üç ýyllap Süleýmanyň ogly Rehabgama goldaw berdiler, çünki olar üç ýyllap Dawudyň, Süleýmanyň ýolundan ýöräpdiler.

Rehabgamyň maşgalasy

¹⁸Rehabgam Mahalata öylendi. Mahalat Dawudyň ogly Ýerimot bilen Abyhaýylyň gyzydy. Abyhaýyl Ýyşayyň ogly Eliýabyň gyzydy. ¹⁹Mahalat Rehabgama: Ýeguş, Şemarýa we Zaham atly ogullary dogrup berdi. ²⁰Mahalatdan soň Rehabgam Abyşalomyň gyzy Magaka öylendi. Magaka oňa: Abyýa, Ataý, Ziza we Şelomyt atly ogullary dogrup berdi. ²¹Rehabgam Abyşalomyň gyzy Magakany beýleki hemme aýallaryndan we gyrnaklaryndan eý görýärdi. Rehabgamyň on sekiz aýaly we altmyş gyrnagy bardy; ol ýigrimi sekiz ogluň we altmyş gyzyň atasydy. ²²Rehabgam Magakanyň ogly Abyýany geljekde patyşa

^a 10:18 *Hadoram* – bu at 2Şam we 1Pat kitaplarynda *Adoram* ýa *Adonyram* diýip duş gelýär.

etmek niýeti bilen inilerine baştutan belledi. ²³Rehabgam parasatlyk bilen hereket edip, ogullaryny ýahudalaryň we benýaminleriň galalaryna iberip, olary ummasyz azyk bilen üpjün etdi, olara köp aýallar alyp berdi.

12-nji bap

Müsür patyşasy Şişak Ýahuda hüjüm edýär

(1 Patyşalar 14:25-31)

¹Patyşalygy pugtalanyp, özi kuwwatlanandan soň, Rehabgam tutuş ysraýyl halky bilen birlikde Rebbiň kanunyny terk etdi. ²⁻³Rehabgamyň patyşalygynyň başinji ýylynda Ysraýylyň Rebbe biwepalyk edendigi zerarly, Müsür patyşasy Şişak bir müň iki ýüz söweş arabasy we altmyş müň söweş arabaly esgerleri bilen Iýerusalimiň üstüne çozdy. Şişak bilen Müsürden gelenler: liwiýalylar, sukkiler we efopiýalylar san-sajaksyzdy. ⁴Şişak Ýahudanyň berkidilen galalaryny basyp alyp, Iýerusalime çenli geldi. ⁵Şemagýa pygamber Şişak zerarly Iýerusalime ýyganan Rehabgamyň we Ýahuda baştutanlarynyň ýanyna gelip, olara şeýle diýdi: «Reb şeýle diýýär: „Siz Meni terk etdiňiz, Men hem sizi terk edip, Şişagyň eline berdim“». ⁶Onsoň Ysraýylyň baştutanlary we patyşa özlerini kiçeldip: «Reb adyldyr!» diýdiler. ⁷Reb olaryň özlerini kiçeldenini görende, Şemagýa Rebbiň şu sözi aýan boldy: «Olaryň özlerini kiçeldendigi üçin Men olary ýok etmerin. Emma Men olara biraz gutulyş bererin. Meniň gazabym Şişagyň eli bilen Iýerusalimiň üstüne dökülmez. ⁸Muňa garamazdan, olar Şişagyň gullary bolarlar. Şonda olar Maňa hyzmat etmek bilen beýleki ýurtlaryň patyşalaryna hyzmat etmegiň parhyny bilerler».

⁹Şeýdip, Müsür patyşasy Şişak Iýerusalime hüjüm etdi. Ol Rebbiň öýündäki hazynalaryň, patyşanyň köşgündäki hazynalaryň baryny talady. Ol Süleýmanyň altyndan ýasadan ähli galkanlaryny hem alyp gitdi. ¹⁰Rehabgam patyşa bolsa olaryň deregine bürünçden galkanlar ýasadyp, olary patyşanyň köşgüniň gapysyny saklaýan garawullaryň baştutanlarynyň eline berdi. ¹¹Patyşa her sapar Rebbiň öýüne gidende, garawullar olary getirip, soňra ýene yzyna garawulhana äkidýärdiler. ¹²Rehabgamyň özünü kiçeldendigi sebäpli, Rebbiň gazaby ondan sowlup, ony bütinleý ýok etmedi. Ýahudada-da ýagdaýlar gowudy. ¹³Şeýdip, Rehabgam patyşa kuwwatlanyp, Iýerusalimde şalyk sürdi. Rehabgam patyşa bolanda kyrk bir ýaşyndady. Ol Rebbiň Özüne ybadat etmegi üçin Ysraýylyň ähli tireleriniň arasyndan saýlan şäheri bolan Iýerusalimde on ýedi ýyl şalyk sürdi. Onuň ejesi ammonly bolup, ady Nagamady. ¹⁴Rehabgam pis işleri etdi. Ol Rebbi agtarmagy ýüregine düwmedi. ¹⁵Rehabgamyň başdan-aýak eden işleri Şemagýa pygamberiň we Ydo görgüriň taryh kitaplarynda nesil daragtyna görä ýazylandyr. Rehabgam bilen Ýarobgamyň arasynda hemişe uruş boldy. ¹⁶Rehabgam ata-babalaryna gowuşdy. Ol ata-babalarynyň ýanynda Dawut galasynda jaýlandy. Rehabgamyň ýerine ogly Abyýa patyşa boldy.

13-nji bap

Ýahuda patyşasy Abyýa

(1 Patyşalar 15:1-8)

¹Ýarobgamyň patyşalygynyň sekizinji ýylynda Abyýa Ýahuda patyşa boldy. ²Abyýa Iýerusalimde üç ýyl patyşalyk etdi; onuň ejesiniň ady Mikaýady; ol gibgaly Uryýeliň gyzdy.

Abyýa bilen Ýarobgamyň arasynda uruş gidýärdi. ³Abyýa dört ýüz müň saýlama, batyr ýigitlerden ybarat bolan goşuny bilen urşa girdi. Ýarobgam hem sekiz ýüz müň saýlama, batyr ýigitleri bilen Abyýanyň garşysyna söweşe çykdy.

⁴Onsoň Abyýa Efraýym daglygynda bolan Samaraýym dagynyň üstünde durup, şeýle diýdi: «Eý, Ýarobgam we bütin ysraýyl halky, maňa gulak asyň!» ⁵Siz Ysraýyl Hudaýy Rebbiň Ysraýylyň üstünden şalyk sürmekligi ebedilik Dawuda we onuň ogullaryna berendigini bilmeýärmisiňiz? Ol muny bozulmajak ähtiň üsti bilen etdi.

⁶Emma Dawudyň ogy Süleýmanyň nökeri, Nebadyň ogy Ýarobgam gidip, öz hökümdaryna garşy gozgalaň turuzdy.

⁷Boş we ýaramaz adamlar Ýarobgamyň ýanyna ýygnanyp, Süleýmanyň ogy Rehabgamyň garşysyna çykdylar. Rehabgam ýaş we tejribesiz bolansoň, olar bilen urşup bilmedi. ⁸Indi siz Dawudyň ogullarynyň elinde bolan Rebbiň patyşalygyna garşy durup bileris diýip pikir edýärsiňiz. Çünki siziň sanyňyz juda köpdür hem-de Ýarobgamyň hudaýlar hökmünde siziň üçin ýasan altyn göleleri ýanyňyzdadyr. ⁹Siz Rebbiň ruhanylary bolan Harunyň ogullaryny we lewileri kowup, başga ýurtlaryň halklary ýaly öz ruhanylaryňyzy bellediňiz. Bir öküzçe ýa-da ýedi goç bilen mukaddes edilmäge gelen her kes but hudaýlara ruhany bolýar. ¹⁰Emma biziň Hudaýymyz Rebdir. Biz Ony terk etmedik. Bizde Rebbiň hyzmatynda durýan ruhanylar bar. ¹¹Ol ruhanylar ertirine, aňşamyna Rebbe ýakma gurbanlyklar berip, ýakymly ysly tütetgi ýakýarlar, sap altyn hantagtasynynda hödür çöregini goýýarlar, her gije altyn çyradanda şemleri ýakýarlar. Çünki biz Hudaýymyz Rebbiň ýumuşlaryny bitirýäris, emma siz Ony terk etdiňiz.

¹²Hudaý biziň baştutanymyzdyr. Onuň ruhanylarynyň ellerinde size garşy uruş yglan etmäge surnaýlar bardyr. Eý, ysraýyllar, atalaryňyzyň Hudaýy Rebbiň garşysyna uruş etmäň, çünki siz ýeňiş gazanyp bilmersiňiz».

¹³Ýarobgam Ýahuda goşunyň ýeňse tarapyndan bukuda ýatmak üçin goşun iberipdi. Şeýdip, onuň goşuny Ýahudanyň öň tarapynda, bukuda ýatan goşuny bolsa Ýahudanyň ýeňse tarapyndady. ¹⁴Ýahudalar özleriniň hem önlerinde, hem yzlarynda söweş gidýändigini gördüler. Olar Rebbe perýat etdiler, ruhanylar surnaýlaryny çaldylar. ¹⁵Onsoň ýahuda halky gygyryşdy. Ýahudalar gygyryşanlarynda, Hudaý Abyýanyň we Ýahudanyň önünde Ýarobgamy we bütin ysraýyl halkyny ýeňlişe sezewar etdi. ¹⁶Ysraýyllar ýahudalardan gaçdylar. Hudaý ysraýyllary ýahudalaryň eline berdi. ¹⁷Abyýa we onuň goşuny ysraýyllara agyr zarba urdular. Ysraýylyň baş ýüz müň saýlama esgeri öldürildi. ¹⁸Şeýdip, ysraýyllar basyldylar, ýahudalar bolsa atalarynyň Hudaýy Rebbe bil baglandyklary üçin olary ýeňdiler. ¹⁹Abyýa Ýarobgamyň zyzndan kowup, onuň Beýtel, Ýeşanan we Epron diýen şäherlerini obalary bilen bile basyp aldy. ²⁰Ýarobgam Abyýanyň döwründe güýç-kuwwatyny dikeldip bilmedi. Reb Ýarobgamy jezalandyrdy, şonda ol öldi. ²¹Emma Abyýa barha güýçlendi. Ol on dört aýal alyp, ýigrimi iki ogluň, on alty gyzyň kakasy boldy. ²²Abyýanyň galan işleri, onuň hereketleri we sözleri Ydo pygamberiň ýazgylarynda ýazylandyr.

14-nji bap

Ýahuda patyşasy Asa

¹Abyýa ata-babalaryna gowuşdy. Ol Dawut galasynda jaýlandy. Onsoň onuň

ýerine ogly Asa patyşa boldy. Onuň döwründe ýurt on ýyl asudalykda ýaşady. ²Asa öz Hudaýy Rebbiň nazarynda oňat we dogry işleri etdi. ³Asa keseki gurbanlyk sypalaryny we seždegähleri aýryp, dikme daşlaryny ýykdy, Aşera butlaryny kesdi. ⁴Ol ýahuda halkyna atalarynyň Hudaýy Rebbi agtaryp, Onuň kanuny we tabşyryklaryny berjaý etmegi buýurdy. ⁵Şeýle hem, Asa Ýahudanyň ähli galalaryndaky seždegähleri we ýakymly usly tütetgi berilýän sypalaryny aýyrý. Onuň şalyk süren döwründe ýurt asudalykda ýaşady. ⁶Ol Ýahuda asudalykdaka galalary gurdy. Şol ýyllarda ol hiç kim bilen uruş etmedi, sebäbi Reb oňa parahatçylyk beripdi. ⁷Asa ýahuda halkyna: «Geliň, bu galalary gurup, olaryň daşyna diwarlar, diňler, derwezeler we kiltler edeliň. Ýurt entek hem biziňkidir, çünki biz Hudaýymyz Rebbe tabyn bolduk. Biz Oňa tabyn bolduk, Ol bize her tarapdan asudalyk berdi». Şeýdip, olaryň gurluşyk işleri rowaçlandy. ⁸Asanyň ýahuda tiresinden uly galkanlardyr naýzalar bilen ýaraglanan üç ýüz müň adamdan, benýamin tiresinden galkan göterip, ýaý atýan iki ýüz segsen müň adamdan ybarat goşuny bardy. Olaryň bary batyr ýigitlerdi.

Efiopiýalylar hüjüm edýär

⁹Efiopiýaly Zera münlerçe esgeri we üç ýüz söweş arabasy bilen Asa garşy çykyp, Mareşa çenli geldi. ¹⁰Asa Zeranyň öňünden çykdy. Olar Mareşadaky Sepata deresinde söweş üçin nyzama düzülдилer. ¹¹Asa Hudaýy Rebbi çagyryp, şeýle diýdi: «Ýa Reb, güýçli adama garşy çykmakda ejize diňe Sen ýardam berýänsiň. Ýa Beýik Hudaýymyz, bize ýardam et, çünki biz Saňa bil baglaýarys. Seniň adyň bilen biz bu ummasyz

goşunyň garşysyna çykdyk». ¹²Şeýdip, Reb efiopiýalylary Asanyň we ýahuda halkynyň öňünde ýeňlişe sezewar etdi. Olar gaçdylar. ¹³Asa bilen onuň goşuny efiopiýalylary Gerara çenli kowdular. Efiopiýalylaryň bary gyrlyp, ýekejesi hem diri galmady. Olar Rebbiň we Onuň goşunyň öňünde ýeňlişe sezewar boldular. Ýahuda halky gaty köp olja alyp gaýtdy. ¹⁴Olar Geraryň töweregindäki ähli galalara zarba urdular, çünki ýerli halka Rebbiň gorkusy aralaşypdy. Urşujylar ähli galalara talaň saldylar, sebäbi şol galalarda olja köpdü. ¹⁵Olar çarwalaryň çadyrlaryna hem hüjüm edip, ummasyz goýundyr geçiler we düýeler alyp, Iýerusalime gaýdyp geldiler.

15-nji bab

Asa patyşa butlary ýok edýär

¹Odetiň ogly Azarýanyň üstüne Rebbiň Ruhy indi. ²Azarýa Asanyň öňünden çykyp, oňa şeýle diýdi: «Eý, Asa, ähli ýahudalar bilen benýaminler, maňa gulak asyň! Siz Reb bilen bolsaňyz, Ol hem siziň bilendir. Ony agtarsaňyz, taparsyňyz; Ony terk etseňiz, Ol-da sizi terk eder. ³Uzak wagtlaп Ysraýyl hak Hudaýsyz ýaşapdy; tälim berýän ruhany-da, kanunda bolmandy. ⁴Emma agyr günlerinde olar Ysraýyl Hudaýy Rebbe ýüz tutup, Ony agtardylar; Ol Özüni olara aýan etdi. ⁵Şol döwürlerde ähli ýurtlaryň ilatlarynyň arasyndaky uly howsalalyk zerarly girip-çykmak howpludy. ⁶Bir millet beýleki millete garşy, bir şäher beýleki şähere garşy göreşdi. Hudaý olary her hili betbagtçylyk bilen howsala salypdy. ⁷Ýöne siz berk duruň! Ruhdan düşmäň! Eden işleriňiziň hözirini görersiniň».

⁸Asa bu sözlere, ýagny Odetiň ogly Azarýanyň pygamberligini eşidende

ruhlandy. Ol bütin Ýahudadaky, Benýamindäki we Efraýym daglygyndan alan ähli galalaryndaky ýigrenji butlary ýok etdi. Asa Rebbiň öýüniň eýwanynyň önündäki Rebbiň gurbanlyk sypasyny täzededen dikeldi. ⁹Asa ähli ýahudalary we benýaminleri, olaryň arasynda keseki hökmünde ýaşap ýören efraýmylary, günbatardaky manaşalary we şimgonlary toplady. Beýik Hudaýyň Asa bilendigini görüp, köp ysraýyllar Asanyň tarapyna geçipdiler. ¹⁰Olar Asanyň patyşalygynyň on başynjy ýylynyň üçünji aýynda Iýerusalime ýygnaşdylar. ¹¹Şol gün olar getiren oljalaryndan ýedi yüz öküzi we ýedi müň goýny Rebbe gurbanlyk hökmünde berdiler. ¹²Olar ata-babalarynyň Hudaýy Rebbi bütin kalplary, bütin jan-teni bilen agtarmagy äht etdiler. ¹³Ýaş bolsun, garry bolsun, erkek bolsun, aýal bolsun, parhy ýok, Ysraýyl Hudaýy Rebbi agtarmadyk her kes öldürilmelidi. ¹⁴Olar batly ses bilen gygyryşyp, şahdan edilen surnaýlar we kernaýlar çalyň, Rebden ant içdiler. ¹⁵Bütin ýahuda halky bu kasam üçin begendiler. Olar çyn ýürekden ant içip, Rebbi uly yhlas bilen agtardylar. Reb hem olara Özüni görkezdi. Reb olara her tarapdan asudalyk berdi. ¹⁶Asa patyşa hatda ejesi Magakany meliklikden boşatdy, çünki ol Aşera üçin ýigrenji but ýasapdy. Asa Aşera butuny kesip, parçalap, Kidron deresinde ýakdy. ¹⁷Emma Ysraýyldaky seždegähler ýok edilmändi. Muňa garamazdan, Asanyň ýüregi bütin ömründe wepaly boldy. ¹⁸Ol kakasynyň we özüniň aýdan sadakalaryny, ýagny altyny, kümşi we enjamlary Hudaýyň öýüne getirdi. ¹⁹Asanyň patyşalygynyň otuz başynjy ýylyna çenli uruş bolmady.

16-njy bap

Ysraýyl patyşasy Bagşa Ýahuda hüjüm edýär

(1 Patyşalar 15:17-22)

¹Asanyň patyşalygynyň otuz altynjy ýylynda Ysraýyl patyşasy Bagşa Ýahudanyň üstüne çozdy. Ol Ýahuda patyşasy Asanyň ýanyna gelip-gitmek isleýänleriň ýoluny ýapmak üçin Rama galasyny berkitdi. ²Soňra Asa Rebbiň öýüniň we patyşa köşgüniň hazynalaryndan kümüşdir altyn alyp, olary Damaskda ýaşayan Siriýa patyşasy Benhadada iberdi. ³Asa öz emeldarlaryndan Benhadada şeýle habar ýollady: «Seniň kakaň bilen meniň kakamyň arasynda bolşy ýaly, ikimiziň aramyzda-da ylalaşyk bolsun. Men saňa kümüşdir altyn sowgat iberýärim. Sen gidip, Ysraýylyň patyşasy Bagşa bilen eden ylalaşygyňy boz, ol meniň üstümden sowulsyn». ⁴Benhadat Asa patyşanyň aýdanlaryna gulak asdy. Ol goşun serkerdelerini iberip, Yýony, Dany, Abelmaýymy, Naftalynyň ähli ammar galalaryny basyp aldy. ⁵Bagşa muny eşidende, Rama galasyny berkitmekden el çekip, işini togtatdy. ⁶Soňra Asa patyşa ýahuda halkynyň baryny toplady. Olar Rama galasyndaky Bagşanyň berkitme üçin ulanyp ýören daşlaryny, agaçlaryny alyp gitdiler. Asa patyşa bu daşdyr agaçlar bilen Geba we Mispa galalaryny berkitdi.

⁷Şol wagt görgür Hanany Ýahuda patyşasy Asanyň ýanyna gelip, oňa şeýle diýdi: «Hudaýyň Rebbe bil baglaman, Siriýa patyşasyna bil baglanyň üçin Siriýa patyşasynyň goşuny seniň eliňden gaçyp gutuldy. ⁸Efiopiýalylar we liwiýalylar biçäk köp söweş arabaly we sansyz-sajaksyz söweş arabaly esgerleri

bolan goşun dälmi? Emma Rebbe bil baglandygyňyz üçin, Reb olary siziň elniže berdi. ⁹Özüne ak ýürekden hyzmat edenlere güýç-kuwwat bermek üçin Reb bütün ýer ýüzüne syn edýär. Sen akmaklyk etdiň. Mundan beýläk sen mydama uruş içinde bolarsyň». ¹⁰Onsoň Asa Hanany görgüre gaharlanyp, ony zynjyrlap zyndana saldy, çünki Asa munuň üçin oňa gazaplanypdy.

Asanyň ölümi

(1 Patyşalar 15:23-24)

¹¹Asanyň başdan-aýaga çenli eden ähli işleri barada Ýahuda we Ysraýyl patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandyr. ¹²Emma Asanyň patyşalygynyň otuz dokuzynjy ýylynda ol aýakdan dert çekdi Onuň aýak agyrysy gitdi-giçe agyrlaşa-da, ol Rebden medet dilemän, lukmanlardan medet gözledi. ¹³Asa patyşalygynyň kyrk birinji ýylynda ata-babalaryna gowuşdy. ¹⁴Asany Dawut galasynda özi üçin gazyp goýan mazarynda jaýladylar. Ony bir ussat tarapyndan taýýarlanan her hili hoşboý ysly zatlardan doldurylan tabytda goýdular. Asanyň hatyrasyna uly ot ýakyldy.

17-nji bap

Ýahuda patyşasy Ýehoşapat

¹Asanyň ogly Ýehoşapat onuň ýerine patyşa boldy. Ol Ysraýyla garşy güýç toplady. ²Ol Ýahudanyň esasy galalarynyň ählisinde goşun goýdy. Kakasy Asanyň basyp alan galalary bolan Efraýym galalarynda goşun ýerleşdirdi. ³⁻⁴Reb Ýehoşapat bilendi, sebäbi ol kakasynyň owalky ýollaryndan ýoredi. Ýehoşapat Bagaly agtarman, kakasynyň Hudaýyny agtardy, Onuň tabşyryklaryna gulak goýdy, Ysraýylyň ýoluna eýermedi.

⁵Şonuň üçin hem Reb onuň patyşalygyny berkitdi. Ähli ýahuda halky Ýehoşapada salgyt töledi. Ol gaty baý hem at-abraýlydy. ⁶Ýehoşapat Rebbiň ýolundan ýöremeklige ýuregi bilen berlendi. Ol Ýahudadaky seždegähleri we Aşera butlaryny ýok etdi. ⁷Patyşalygynyň üçünji ýylynda Ýehoşapat Ýahudanyň şäherlerinde halka tälim bersinler diýip emeldarlaryndan Benhaýyly, Abadýany, Zakarýany, Nataniýeli we Mikaýany iberdi. ⁸Lewilerden Şemagýa, Netanýa, Zebadýa, Asahel, Şemiramot, Ýonatan, Adonyýa, Tobyýa, Tobadonyýa hem-de ruhanylar Elişama, Ýehoram olar bilen gitdiler. ⁹Olar Ýahudada tälim berdiler. Ýanlaryna Rebbiň kanun kitaby alyp, Ýahudanyň ähli şäherlerine aýlanyp, halka tälim berdiler.

¹⁰Ýahudanyň töweregindäki ähli ýurtlaryň patyşalyklaryna Rebbiň gorkusy aralaşdy. Olar Ýehoşapada garşy uruş etmediler. ¹¹Piliştliileriň käbirleri Ýehoşapada sowgatlar, salgyt üçin kümüş getirdiler; araplar hem ýedi müň ýedi yüz goç we ýedi müň ýedi yüz erkeç getirdiler. ¹²Ýehoşapat gitdigisaýy güýçlenýärdi. Ol Ýahudada galalar we ammar şäherlerini gurdy. ¹³Ol Ýahuda şäherlerinde beýik işleri etdi. Onuň Iýerusalimde söweşijileri we batyr ýigitleri bardy. ¹⁴Uruglaryna görä olaryň sany şulardy: Ýahudanyň müňbaşylary: serkerde Adna üç yüz müň batyr ýigit bilen, ¹⁵ondan soň serkerde Ýehohanan iki yüz segsen müň esger bilen, ¹⁶ondan soň Zikriniň ogly Emasýa, Rebbiň meýletin hyzmatkäri iki yüz müň batyr ýigit bilen. ¹⁷Benýaminlerden: batyr ýigit Elýada iki yüz müň ýaýdyr galkan bilen ýaraglanan esger bilen, ¹⁸ondan soň Ýehozabat urşa taýýar yüz segsen müň esger bilen. ¹⁹Bular patyşanyň bütün Ýahudadaky

galalarynda ýerleşdiren esgerlerinden daşary patyşa hyzmat edýän esgerlerdi.

18-nji bap

Mikaýa pygamberlik edýär

(1 Patyşalar 22:1-28)

¹Ýehoşapat örän baý we at-abraýlydy. Ol Ahap bilen guda boldy. ²Birnäçe ýyldan soň Ýehoşapat Samariýa Ahabyň ýanyna gitdi. Ahap Ýehoşapat we onuň bilen gelenler üçin köp goýun we öküz öldürdip, ony özi bilen Ramotgilgada garşy hüjüm etmäge yrды. ³Ahap Ýehoşapatdan: «Sen meniň bilen Ramotgilgada hüjüm etmäge gidersiňmi?» diýip sorady. Ýehoşapat oňa: «Menem, halkam seniň hyzmatyňdadyrys. Uruş-da seniň bilendiris» diýip jogap berdi.

⁴Ýehoşapat sözünü dowam edip, Ysraýylyň patyşasy Ahaba: «Öňürti Rebden sorap göräý» diýdi. ⁵Onsoň Ysraýylyň patyşasy Ahap dört ýüze golaý pygamberi toplap, olardan: «Biziň ikimizem Ramotgilgada hüjüm edelimi ýa-da men etmäýinmi?» diýip sorady. Olar: «Hüjüm et, çünki Hudaý ony seniň eliňe berer» diýdiler. ⁶Emma Ýehoşapat: «Bu ýerde sorar ýaly Rebbiň başga pygamberi ýokmy?» diýdi. ⁷Ysraýylyň patyşasy Ahap Ýehoşapada şeýle jogap berdi: «Rebden sorap görmäge ýene bir pygamber bar, ol Ýymla ogly Mikaýa, ýöne men ony ýigrenýärim. Ol maňa hiç ýagşy zatlary pygamberlik etmän, gaýtam diňe betbagtçylyk hakynda pygamberlik edýär». Yehoşapat: «Eý, patyşa, beýle zatlary diliňe alma» diýdi. ⁸Onsoň Ysraýyl patyşasy Ahap köşk emeldaryny çagyryp: «Git-de, dessine Ýymla ogly Mikaýany şu ýere getir» diýdi. ⁹Ysraýyl patyşasy bilen Ýahuda patyşasy Ýehoşapat şalyk lybasyny geýip, Samariýanyň

derwezesiniň agzyndaky harmanda öz tagtlarynda otyrdylar. Ähli pygamberler olaryň önünde pygamberlik edýärdiler. ¹⁰Kenagananyň ogly Sidkiýa özüne demir şahlar ýasap, şeýle diýdi: «Reb şeýle diýýär: „Sen şu şahlar bilen siriýalylaryň üstüne hüjüm edip, olardan üstün çykarsyň“». ¹¹Ähli pygamberler şol bir zady pygamberlik edip: «Ramotgilgada git, sen ýeňiş gazanarsyň. Reb ony patyşanyň eline berer» diýdiler.

¹²Mikaýany getirmäge giden çapar oňa: «Ähli pygamberler patyşa bir agzydan hoş sözlere aýdýarlar; sen hem şolar ýaly hoş sözlere aýt» diýdi. ¹³Mikaýa: «Rebden ant içýärim, Hudaýym maňa näme diýse, men şony hem aýdaryn» diýdi.

¹⁴Mikaýa patyşanyň ýanyna geldi. Patyşa ondan: «Mikaýa, biz Ramotgilgada çozuş edelimi ýa-da etmeli?» diýip sorady. Mikaýa: «Çozuş et, sen ýeňiş gazanarsyň. Reb ony seniň eliňe berer» diýip jogap berdi. ¹⁵Patyşa oňa: «Maňa Rebbiň adyndan hakykatdan başga zat aýtmazlygy saňa näçe gezek ant içirme-li?» diýdi. ¹⁶Onsoň Mikaýa: «Men bütin ysraýyllary daglardaky çopansyz goýun sürüsi kimin dagynyk halda gördüm. Reb şeýle diýýär: „Bularyň baştutany ýok, olaryň hersi sag-salamat öýüne gaýtсын“» diýdi. ¹⁷Ysraýyl patyşasy Ahap Ýehoşapada: «Men saňa ol hiç haçan ýagşy zat hakda däl-de, eýsem, diňe betbagtçylyk hakda pygamberlik edýär diýip aýtmadymmy näme?» diýdi.

¹⁸Onsoň Mikaýa şeýle diýdi: «Şonuň üçin hem sen Rebbiň sözüne gulak goý. Men Rebbiň Öz tagtynda oturanyny, ähli gögüň goşunlarynyň Onuň sagynda we solunda duranyny gördüm. ¹⁹Reb şeýle diýdi: „Ramotgilgada gidip heläk bolmagy üçin, Ysraýyl patyşasy Ahab kim yryp biler?“ Biri bir zat diýdi,

beýlekisi başga zat. ²⁰Onsoň bir ruh gelip, Rebbiň huzurynda durup, şeýle diýdi: „Ony men yrarın“. Reb ondan: „Nä dip?“ diýip sorady. ²¹Ol Rebbe: „Men giderinde, Ahabyň ähli pygamberlerini ýalan sözlederin“ diýip jogap berdi. Onsoň Reb oňa: „Sen git-de ony yr, sen muny başararsyň“ diýdi. ²²Ine, görýäňmi, Reb seniň ähli pygamberleriňi ýalan sözletdi. Reb seniň başyňa bela getirer».

²³Onsoň Kenagananyň ogly Sidkiýa Mikaýa golaý gelip, onuň ýaňagyna şarpyk çalyp: «Reb sözüni maňa aýan etmän, saňa aýan eder öýdýäňmi?» diýdi. ²⁴Mikaýa: «Sen muny gizlenmek üçin içki otaga giren günün bilersiň» diýip jogap berdi. ²⁵Ysraýyl patyşasy Ahap şeýle diýdi: «Mikaýany al-da, ony zyzna, galanyň häkimi Amona we şazada Ýowaşa eltip ber. ²⁶Ýowaşa we Amona patyşa şeýle diýýär diý: „Mikaýany tussaghana salyň-da, men söweşden sag-salamat dolanyp gelyänçäm, oňa açlykdan ölmezi ýaly ýeterlik çörek bilen suw beriň“». ²⁷Mikaýa: «Eger sen söweşden sag-salamat dolanyp gelseň, onda Reb men arkaly geplän däl dir» diýdi. Soňra ol: «Eý, jemagat, muny hemmäňiz eşidiň» diýdi.

Ahabyň ölümi

(1 Patyşalar 22:29-35)

²⁸Şeýdip, Ysraýylyň patyşasy Ahap bilen Ýahuda patyşasy Ýehoşapat Ramotgilgada hüjüm etmäge gittiler. ²⁹Ysraýyl patyşasy Ýehoşapada: «Meni tanamazlar ýaly, men söweşe eşigimi üýtgedip girjek, ýöne sen öz şalyk lybasyňy geý» diýdi. Şeýdip, Ysraýylyň patyşasy eşigini üýtgedip, söweşe girdi. ³⁰Siriýa patyşasy öz söweş arabalarynyň serkerdelerine: «Uly bilen-de, kiçi bilen-de uruşman, diňe Ysraýylyň patyşasy Ahap bilen uruş ediň»

diýip tabşyrdy. ³¹Söweş arabalarynyň serkerdeleri Ýehoşapady görenlerinde: «Şu hökman Ysraýylyň patyşasy bolmalydyr» diýip, oňa hüjüm etmek üçin şol tarapa sowuldylar. Ýehoşapat bar sesine gygyrdy. Reb onuň dadyna ýetişip, serkerdeleri ondan daşlaşdyrdy. ³²Söweş arabalarynyň serkerdeleri Ýehoşapadyň Ysraýylyň patyşasy Ahap dældigini görenlerinde, yzларыna dolandylar. ³³Bir adam ýaýyny çekip, tötänden Ysraýyl patyşasynyň sowudynyň arasyndan urdy. Patyşa öz arabaçysyna: «At arabasyny yza öwür-de, meni söweşiň içinden çykar, men ýaralandym» diýdi. ³⁴Şol gün söweş gaty gazaply boldy. Ysraýylyň patyşasy öz arabasynda agsama çenli siriýalylara tarap bakyp durdy, ol Gün ýaşanda öldi.

19-njy bap

¹Ýahuda patyşasy Ýehoşapat sag-aman Iýerusalime, öz köşgüne dolanyp geldi. ²Hananynyň ogly Ýehu görgür Ýehoşapadyň önünden çykyp, oňa: «Sen näme üçin ýamana ýardam edip, Rebbi ýigrenýänleri söýýäň? Şonuň üçin hem Rebbiň gazaby seniň başyňdan inendir. ³Muňa garamazdan, sen gowy işler hem etdiň. Sen Aşera butlaryny ýurtdan ýok edip, ýüregiňi Hudaýy agtarmaklyga gönükdiriň» diýdi.

Ýehoşapat kazylary belleýär

⁴Ýehoşapat Iýerusalimde ýaşady. Ol Beýerşebadan Efraýym daglygyna çenli bolan halklaryň arasyna gidip, olary ata-babalarynyň Hudaýy Rebbe tarap öwürdi. ⁵Ol bütün ýurda, Ýahudanyň ähli galalarynyň her birine kazylar belledi. ⁶Ýehoşapat kazylara şeýle diýdi: «Iş-ňize ünsli boluň! Çünki siz ynsalaryň adyndan däl-de, Rebbiň adyndan höküm

çykarýansyňyz. Reb höküm işinde siziň bilendir. ⁷Rebbiň gorkusy siziň üstüňizde bolsun. Işiňizde ägä boluň. Hudaýymyz Rebde adalatsyzlyk, ýüz görmeklik ýada para almaklyk ýokdur». ⁸Şeýle hem Ýehoşapat Iýerusalimde Rebbiň adyndan höküm çykarmak üçin we dawalary çözmek üçin lewilerden, ruhanylardan we Ysraýyl tirelerinden baştutanlar belledi. Olar şäherde ýaşadylar. ⁹Ýehoşapat olara şeýle tabşyryk berdi: «Siz Rebbiň gorkusy bilen, sadyklyk bilen tüýs ýürekden işläň. ¹⁰Galalarynda ýaşayan ýoldaşlaryňyzdan size gelen her işde, isle adam öldürmek dawasy bilen, isle kanun, tabşyryk, parzlar ýada höküm-ler işi bilen bolsun, Rebbe garşy günä etmezlige olara duýduryş beriň. Şonda siziň we ýoldaşlaryňyzyň üstünden Onuň gazaby inmez. Şeýle ediň, şonda siz ýazykly bolmarsyňyz. ¹¹Rebbiň ähli işlerinde baş ruhany Amarýa, patyşanyň ähli işleri üçin Ýahuda tiresiniň baştutany Ysmaýylyň ogly Zebadýa siziň üstüňizden garaýandyr, lewiler hem öňüňizde gözegçi bolarlar. İşde batyr boluň! Reb ýagşylar bilen bolsun!»

20-nji bap

Ýehoşapat mowaplylary we ammonlylary ýeňýär

¹Mundan soň mowaplylar we ammonlylar megunylar bilen birlikde Ýehoşapadyň garşysyna söweşe çykdylar. ²Ýehoşapada şeýle habar geldi: «Deňziň aňrsyndan, Edomdan bir uly mähelle seniň garşyňa gelýär. Olar eýýäm Haseson Tamardadyr». Bu ýere Eýngedi-de diýilýär. ³Ýehoşapat gorkup, Rebbi agtarmagy ýüregine düwdi. Ol bütün Ýahudada agyz beklemeçligi ygylan etdi. ⁴Ýahuda halky Rebden medet

dilemek üçin ýygnanyşyp, Ýahudanyň hemme şäherlerinden Rebbe ýalbar-maga geldiler.

⁵Ýehoşapat Rebbiň öýünde, täze howlynyň öňünde Ýahuda we Iýerusalim jemagatynyň öňünde durup, şeýle diýdi: ⁶«Atalarymyzyň Hudaýy, ýa Reb! Gökdäki Hudaý Sen dälmişiň? Bütün milletleriň patyşalyklarynyň üstünden höküm sürýän Sensiň. Güýç, gudrat Seniň eliňdedir, hiç kim Saňa garşy durup bilmez. ⁷Eý, biziň Hudaýymyz, Sen bu ýurduň ilatyny Öz halkyň Ysraýylyň öňünden kowup çykaryp, ýurdy dostuň Ybraýymyň nesillerine ebedilik berdiň. ⁸Olar ýurtda mesgen tutdular, ol ýerde Seniň adyňa mukaddes öý bina edip, şeýle diýdiler: ⁹„Başymyzdan betbagtçylyk inse, ýagny gylyç jezasy, gyrgyn keseli ýada açlyk gelse, biz şu mukaddes ýerde, Seniň huzuryňda durarys, çünki Seniň adyň şu mukaddes ýerdedir. Başymyza gelen betbagtçylyk zerarly Saňa perýat etsek, Sen bizi eşidersiň we halas edersiň“. ¹⁰⁻¹¹Ine, indi ammonlylar, mowaplylar we Segir dagynyň ilaty, bize miras beren ýurduňdan bizi kowup çykarmakçy bolýarlar. Müsürden çykyp gelýärkäler, ysraýyl halkyna Sen bu milletleriň üstüne çozup girmäge ýol bermediň, ysraýyllar hem yzyna dönüp, olary ýok etmediler. ¹²Eý, Hudaýymyz, Sen olaryň üstünden höküm çykar! Bize garşy gelýän bu beýik goşuna garşy çykмага bizde güýç-kuwwat ýok. Biz näme etjegimizi bilemezok, gözümüzizi Saňa dikýäris».

¹³Ýahuda erkekleriň bary öz ýaş çagajyklary, aýallary we ogullary bilen Rebbiň huzurynda durdular. ¹⁴Onsoň halkyň arasyndan Asafyň neslinden bolan lewilerden Ýahazyýalyň üstüne Rebbiň Ruhy indi. Ýahazyýal

Zakarýanyň ogly, Benaýanyň agtygy, Ýegiyeliň çowlugy we Matanýanyň ýuw-lugydy. ¹⁵Ýahazyýal şeýle diýdi: «Eý, ýahuda halky, Iýerusalimiň ilaty, patyşa Ýehoşapat, gulak asyň! Reb size şeýle diýýär: „Siz bu beýik goşundan gorkmaň, heder etmäň, çünki uruş siziňki däldir, Hudaýyňkydyr. ¹⁶Ertir olaryň üstüne hüjüm ediň. Olar Ziz depesine çykarlar. Siz olary Ýerubel çölüniň öňsyrasynda, deräniň aňry başynda taparsyňyz. ¹⁷Bu söweşde size söweşmek gerek däldir. Eý, ýahuda we Iýerusalim halky, nyzama duruň-da, garaşyň, Rebbiň size berjek ýeňşini görüň“. Gorkmaň, heder etmäň. Ertir siz olaryň garşysyna çykyň. Reb siz bilen bolar».

¹⁸Ýehoşapat ýüzüni ýere berip sežde etdi, tutuş ýahuda we Iýerusalim halky-da Rebbiň öňünde ýüzin düşüp, Oňa sežde etdiler. ¹⁹Lewiler, kohatlar we kolar belent owaz bilen Ysraýyl Hudaýy Rebbe öwgi aýtmak üçin dik durdular.

²⁰Olar ertesini irden turup, Tekowa çölüne tarap gitdiler. Olar ýola rowana bolanlarynda, Ýehoşapat durup, şeýle diýdi: «Eý, ýahuda we Iýerusalim ilaty, maňa gulak asyň! Hudaýyňyz Rebbe ynanyň, şonda berk durarsyňyz. Rebbiň pygamberlerine ynanyň, şonda işiňiz şowuna bolar». ²¹Ýehoşapat halk bilen maslahatlaşandan soň, Rebbiň şanly huzurynda nagma hem öwgi aýdarlary ýaly aýdymçylar belledi. Aýdymçylar goşunyň öňünden gidip baryşlaryna: «Rebbe şükür ediň, çünki Onuň söýgüsi bakydyr» diýdiler.

²²Olar aýdym aýdyp, alkyşlamaga başlan batlaryna, Reb Yahudanyň garşysyna gelen ammonlylara, mowaplylara we Segir dagynyň ilatyna garşy duzak gurdy,

olary dowla saldy. ²³Çünki ammonlylar we mowaplylar Segir dagynyň ilatyna hüjüm edip, olary bütinleý ýok edipdiler. Segir dagynyň ilatynyň soňuna çykandan soň, ammonlylar we mowaplylar biri-birlerini gyrmaga başladylar.

²⁴Ýahuda halky çöldäki gözegçilik diňine gelende, uly goşuna tarap seretdiler, maslyklar ýerde pytrap ýatyrdylar. Gaçyp gutulan adam ýokdy. ²⁵Ýehoşapat bilen onuň adamlary olaryň oljasyny almaga gelenlerinde, olar ummasyz köp mallar, harytlar, egin-eşikler we gymmatbaha zatlar tapdylar. Olar göterip äkiderden köp olja aldylar, olar olja gaty köp bolandygy üçin, ony üç günläp topladylar. ²⁶Dördünji gün olar Beraka deresine ýygnanyp, şol ýerde Rebbi alkyşladylar. (Şonuň üçin-de bu dere şu güne çenli hem Beraka^a deresidir.)

²⁷Onsoň ýahuda we Iýerusalim halky Ýehoşapadyň baştutanlygynda şatlyk bilen Iýerusalime dolanyp geldiler, çünki Reb olara duşmanlarynyň üstünden ýeňiş gazandyrypdy. ²⁸Olar Iýerusalimdäki Rebbiň öýüne arfadyr liralalar we surnaýlar çalyň geldiler. ²⁹Rebbiň Ysraýylyň duşmanlarynyň garşysyna eden söweşi barada eşidenlerinde, ähli ýurtlaryň patyşalyklaryna Rebbiň gorkusy indi. ³⁰Ýehoşapadyň ýurdy asudalykda boldy, çünki Hudaý olara hemme tarapdan asudalyk beripdi.

³¹Şeýdip, Ýehoşapat Ýahuda patyşalyk etdi. Ýehoşapat patyşa bolanda otuz baş ýaşyndady. Ol ýigrimi baş ýyl Iýerusalimde patyşalyk etdi, onuň ejesiniň ady Azubady. Ol Şilhiniň gyzdy. ³²Ýehoşapat Rebbiň nazarynda dogry işlerini edip, kakasy Asanyň ýollaryndan ýöräp, ondan çykmady. ³³Emma

^a 20:26 *Beraka* – bu söz *alkyş* diýmegi aňladýar.

Ýahudadaky seždegähler entek hem doly aýrylmandy. Halk entek hem ýüregini ata-babalarynyň Hudaýyna baglamandy. ³⁴Ýehoşapadyň başdan-aýak eden ähli işleri barada Hananyň ogly Ýehuwyň işlerinde – Ýsraýyl patyşalarynyň taryh kitabynyda ýazylandy.

³⁵Ömrüniň ahyrynda Ýahudanyň patyşasy Ýehoşapat pis işleri eden Ýsraýyl patyşasy Ahazýa goşuldy. ³⁶Ýehoşapat Tarşyşa gidýän gämileri ýasamak üçin Ahazýa goşuldy. Olar gämileri Esýon-geberde ýasadylar. ³⁷Onsoň Mareşadan bolan Dodawahunyň ogly Eligezer Ýehoşapada garşy pygamberlik edip: «Ahazýa goşulandygyň üçin Reb seniň ýasan zadyňy ýok eder» diýdi. Gämiler çagşap, olar Tarşyşa gidip bilmediler.

21-nji bap

Ýahuda patyşasy Ýehoram

(2 Patyşalar 8:16-19)

¹Ýehoşapat ata-babalaryna gowuşdy. Ol Dawut galasynda, atalarynyň ýanynda jaýlandy. Ogly Ýehoram onuň ýerine patyşa boldy. ²Ýehoramyň inileri şulardy: Azarýa, Ýehiýel, Zakarýa, Azarýahu, Mikaýyl we Şepatýa. Bular Ýehoşapadyň ogullarydy. ³Olaryň kakasy ogullaryna Ýahudadaky galalar bilen birlikde kümüşden, altyndan we gymmatbaha zatlardan ybarat bolan köp sowgatlar beripdi. Emma Ýehoşapat patyşalygy Ýehorama beripdi. Ýehoram onuň nowbahar ogludy. ⁴Ýehoram kakasynyň tagtyna çykyp, patyşalygyny berkidensoň, ol ähli inilerini hem-de Ýsraýylyň käbir baştutanlaryny gylçandan geçirdi. ⁵Ýehoram patyşa bolanda otuz iki ýaşyndady. Ol Iýerusalime sekiz ýyl patyşalyk etdi. ⁶Ahabyň nesilleriniň edişi ýaly, Ýehoram-da Ýsraýyl

patyşalarynyň ýollaryndan ýöredi, çünki Ahabyň gyzy onuň aýalydy. Ýehoram Rebbiň nazarynda ýigrenji işleri etdi. ⁷Emma Reb Dawuda onuň nesillerinden biriniň ömürlük tagtda oturjakdygyny wada berendigi we Öz guly Dawut bilen äht edendigi üçin Ýahudany derbi-dagyn etmek islemedi.

Edomyň gozgalaňy

(2 Patyşalar 8:20-22)

⁸Ýehoramyň döwründe edomlylar gozgalan turzup, Ýahudanyň gol astyndan çykdylar we özlerine bir patyşa goýdular. ⁹Onsoň Ýehoram söweş arabalarynyň serkerdeleri bilen gitdi. Edomlylar Ýehoram bilen onuň serkerdeleriniň daşyny gabadylar, ýöne Ýehoram ýanyndakylar bilen gije edomlylaryň içinden geçip gaçdylar. ¹⁰Şeýdip, Edom şu güne çenli hem Ýahuda garşy gozgalan turzup, oňa garaşsyz bolup gelýär. Edil şol wagtda Libna galasy hem Ýahudanyň garşysyna uruş turuzdy, çünki Ýehoram ata-babalarynyň Hudaýy Rebbi ret edipdi.

¹¹Mundan başga-da, Ýehoram Ýahuda daglygyndaky butlara seždegähleri gurdy. Ol Iýerusalimiň ilatyna Hudaýa biwepalyk etdirip, Ýahudany azdyrdy. ¹²⁻¹³Ýehorama Ylýasdan ine, şu hat geldi: «Ataň Dawudyň Hudaýy Reb şeýle diýýär: „Sen kakaň Ýehoşapadyň we Ýahudanyň patyşasy Asanyň ýollaryna eýermän, eýsem Ýsraýylyň patyşalarynyň ýollaryna eýerip, Ýsraýylyň patyşasy Ahabyň Ýsraýyla edişi ýaly, Ýahudanyň we Iýerusalimiň ilatyna Hudaýa biwepalyk etdirdiň. Sen şeýle hem öz maşgala agzalaryň bolan inileriňi öldürdiň. Olar senden gowudylar. ¹⁴Ine, Reb seniň halkyň, çagalaryň, aýallaryň, ähli mal-mülküň başyndan

agyr külpet inderer. ¹⁵Sen bolsa agyr ičege keseline ýolugarsyň, tä ičegeleriň daşyna akyp çykýança, keseliň günsaýyn ýaramazlaşar“».

¹⁶Reb piliştliileriň we efiopiýalylaryň golaýyndaky araplaryň Ýehorama garşy gazabyny oýardy. ¹⁷Olar Ýahudanyň üstüne çozup girip, patyşanyň köşgüne degişli bolan ähli mal-mülkleri, patyşanyň ogullarydyr aýallaryny alyp gitdiler. Patyşanyň körpe ogly Ýehogahazdan başga ogly galmady.

¹⁸Bu wakalardan soň, Reb Ýehoramy bejerip bolmaýan ičege keseline ýolukdyrdy. ¹⁹Iki ýyllap onuň keseli günsaýyn ýaramazlaşyp, ikinji ýylyň ahyrynda ičegeleri daşyna çykyp, ol agyr jebir-sütemden ýaňa dünýäden ötdi. Onuň halky ata-babalaryna edişleri ýaly, onuň hatyrasyna ot ýakmadylar. ²⁰Ýehoram patyşa bolanda otuz iki ýaşyndady. Ol sekiz ýyl Iýerusalime patyşalyk etdi. Onuň ölümüne gynanç bildiren bolmady. Olar Ýehoramy Dawut galasynda jaýladylar; ýöne ony patyşalaryň mazarynda goýmadylar.

22-nji bap

Ýahuda patyşasy Ahazýa

(2 Patyşalar 8:25-29; 9:21-28)

¹Iýerusalimiň ilaty Ýehoramyň körpe ogly Ahazýany kakasynyň ýerine patyşa etdi. Ýehoramyň beyleki ogullarynyň ählisini araplar bilen düşelgä gelen leşger öldüripdi. Şeýdip, Ýehoramyň ogly Ahazýa Ýahuda patyşa boldy. ²Ahazýa patyşa bolanda kyrk iki ýaşyndady. Ol Iýerusalime bir ýyl patyşalyk etdi. Onuň ejesi Atalýa Ysraýylyň patyşasy Omrynyň agtygydy. ³Ahazýa hem

Ahabyň maşgalasynyň pis ýolundan ýöredi. Ahazýanyň ejesi pis iş etmekde geňeşçisidi. ⁴Ahazýa hem Ahabyň maşgalasy ýaly, Rebbiň nazarynda ýigrenji işleri etdi. Kakasy ölerden soň, Ahabyň nesilleri Ahazýanyň geňeşçisi bolup, ony heläkçilige uçratdylar. ⁵Ahazýa olaryň maslahatyna eýerip, Ysraýylyň patyşasy Ahabyň ogly Ýoram bilen Siriýanyň patyşasy Hazaýyla garşy uruşmak üçin Ramotgilgada gitdi. Siriýalylar şol ýerde Ýoramy ýaraladylar. ⁶Ýoram Ramotgilgatda Hazaýyla garşy urşup ýörkä, siriýalylaryň özüne salan ýaralaryny bejertmek üçin Ýizregele gaýdyp geldi. Ýahuda patyşasy Ýehoramyň ogly Ahazýa^a ýaralanan Ahabyň ogly Ýoramy görmek üçin Ýizregele gitdi.

⁷Emma Ahazýanyň Ýoramyň ýanyna gelip heläk bolmagy Hudaý tarapyndady. Ahazýa bu ýere gelip, Ýoram bilen bile Nimşiniň ogly Ýehuwyň ýanyna gitdi. Reb Ahabyň nesillerini ýok etmek üçin Ýehuwy saýlapdy. ⁸Ýehu Ahabyň nesillerine höküm edýärkä, Ýahudanyň baştutanlaryna we Ahazýa hyzmat eden Ahazýanyň doganlarynyň ogullaryna duşup, olary öldürdi. ⁹Ýehuwyň adamlary Ahazýany agtardylar. Ahazýa Samariýada gizlenip ýörkä tutulyp, Ýehuwyň ýanyna getirildi we öldürildi. Ony jaýlap, şeýle diýdiler: «Ahazýa Rebbe bütin kalby bilen tabyn bolan Ýehoşapadyň agtygydyr». Ahazýanyň nesillerinden patyşalygy dolandyryp biljek adam galmady.

Ýowaş Atalýadan halas edilýär

(2 Patyşalar 11:1-3)

¹⁰Ýahuda patyşasy Ahazýanyň ejesi Atalýa öz oglunyň öldürilendigi barada

^a 22:6 *Ahazýa* – käbir gadymy golýazmalarda *Azarýa*.

eşiden dessine, Ýahudadaky ähli patyşa nesillerini ýok etdi. ¹¹Emma patyşanyň gyzy Ýehoşabgat patyşanyň öldürilmeli şazadalarynyň içinden Ahazýa patyşanyň ogy Ýowaşy ogurlap, ony enekesi bilen bile ýatylýan otagda goýdy. Şeýdip, Ýehoram patyşanyň gyzy, ruhany Ýehoýadanyň aýaly, Ahazýa patyşanyň uýasy Ýehoşabgat Ýowaşy Atalýadan gizledi we Ýowaş diri galdy. ¹²Ýowaş alty ýyllap Ýehoşabgat bilen Hudaýyň öýünde gizlenip gezdi. Şol döwürde Atalýa ýurtda şalyk sürdi.

23-nji bap

Atalýa garşy pitne

(2 Patyşalar 11:4-16)

¹Ýedinji ýylda Ýehoýada gaýrata galyp, ýüzbaşylar Ýerohamyň ogy Azarýa, Ýehohananyň ogy Ysmaýyl, Obediniň ogy Azarýa, Adaýanyň ogy Magaseýa we Zikriniň ogy Elişapat bilen äht edişdi. ²Ýüzbaşylar Ýahuda aýlanyp, Ýahudanyň ähli şäherlerinden lewileri we Ysraýylyň tirebaşylaryny toplap, Iýerusalime geldiler. ³Onsoň bütin jemat Hudaýyň öýünde patyşanyň ogy bilen äht edişdi. Ýehoýada olara şeýle diýdi: «Ine, bu patyşanyň ogludyr. Rebbiň Dawudyň ogullary barada beren wadasyna görä patyşalyk eder. ⁴Siziň etmeli işiňiz şudur: Sabat günü hyzmata gelýän ruhanylaryň we lewileriň üçden biri derwezeban bolsun. ⁵Üçden biriňiz patyşanyň köşgünde, üçden biriňiz Bina derwezesinde, tutuş halk hem Rebbiň öýüniň howlusynda bolsun. ⁶Rebbiň öýüne ruhanylardan we hyzmat edýän lewilerden başga hiç kim girmesin. Ruhanylar bilen lewiler girip bilerler, çünki olar mukaddesdirler. Ýöne bütin halk Rebbiň görkezmelerini berjaý etsin.

⁷Lewileriň ählisiniň eli ýaragly bolup, olar patyşanyň daşyny gurşasyn. Öýe ýakynlaşan adam öldürilsin. Patyşa girende-çykanda onuň ýanynda boluň».

Ýowaş patyşalyga bellenýär

(2 Patyşalar 11:17-20)

⁸Lewiler we bütin ýahuda halky Ýehoýada ruhanyň tabşyran zatlaryny aýdyşy ýaly ýerine ýetirdiler. Olaryň hersi öz adamlaryny Sabat günü nobatçylyk edenleri-de, etmedikleri-de alyp geldiler, Ýehoýada ruhany toparlaryň hiç birini goýbermedi. ⁹Ýehoýada ruhany Dawut patyşanyň Hudaýyň öýündäki naýzalaryny, uly we kiçi galkanlaryny serkerdelere berdi. ¹⁰Ýehoýada bütin halky patyşany goramak üçin öýüň daş-töwereginde, gurbanlyk sypasynyň we öýüň töwereginde garawul hökmünde goýdy, olaryň hersiniň elleri ýaraglydy. ¹¹Onsoň Ýehoýada patyşanyň ogy Ýowaşy daşary çykaryp, başyna täç geýdirip, oňa patyşalyk ähtini berdi. Ýehoýada bilen onuň ogullary Ýowaşyň başyna ýag guýup, ony patyşalyga bellediler. Ony patyşa diýip yglan edip: «Ýaşasyn patyşa!» diýip gygyryşdylar.

¹²Atalýa halkyň ylgaşyp, patyşany alkylaýanyňy eşidende, halkyň ýanyna, Rebbiň öýüne geldi. ¹³Görse, ine, patyşa girelgede öz sütüniniň ýanynda durdy. Serkerdelendir surnaýçylar-da patyşanyň ýanyndadylar. Ýurduň bütin halky şatlanyp, surnaý çalyrdy, nagmaçylar hem öz saz gurallary bilen alkış aýdýardylar. Atalýa ýakasyny ýyrtyp: «Haýynlyk! Haýynlyk!» diýip gygyrdy. ¹⁴Onsoň Ýehoýada ruhany goşun ýüzbaşylaryna: «Atalýany bu ýerden çykaryň. Onuň yzyna eýereni gylyçdan geçiriň» diýip buýruk berdi. Çünki ruhany: «Goý, ol Rebbiň öýünde öldürilmesin» diýipdi.

¹⁵Şeýdip, olar Atalýany tutdular. Ony At derwezesinden patyşanyň köşgüne getirip, şol ýerde öldürdiler.

¹⁶Halk Rebbiň halky bolar ýaly, Ýehoýada özünüň, bütin halkyň we patyşanyň arasynda äht etdi. ¹⁷Onsoň bütin halk Bagalyň buthanasyna baryp, ony ýykdy. Ondaky gurbanlyk sypalaryny, butlary döwüp, bölek-bölek edip taşladylar. Olar Bagalyň ruhanysy Mattany gurbanlyk sypalarynyň önünde öldürdiler. ¹⁸Ýehoýada Rebbiň öýüne gözegçilik etmek işine ruhanylary we lewileri belledi. Dawut olary Rebbiň öýüne gözegçilik etmäge belläpdi. Olar Musanyň kanunynda ýazylyşy ýaly, Dawudyň tabşyrygy boýunça şadyhorramlyk we aýdym-saz bilen Rebbe ýakma gurbanlyklar hödürlemelidiler. ¹⁹Ýehoýada Rebbiň öýüne hiç bir haram adam girmez ýaly, onuň derwezesinde garawullar goýdy. ²⁰Ýehoýada ruhany ýüzbaşylary, han-begleri, halkyň häkimlerini, ýurduň bütin halkyny özi bilen alyp gitdi. Olar patyşany Rebbiň öýünden alyp, ýokarky derwezäniň üsti bilen köşge getirdiler. Ýowaşy şa tagtynda oturtdylar. ²¹Şeýdip, ýurduň bütin ilaty şat boldy. Atalýa gylýçdan geçirilenden soň, şäherde üm-sümlik boldy.

24-nji bap

Ýowaş Rebbiň öýüni bejerdýär (2 Patyşalar 12:1-16)

¹Ýowaş patyşalyk edip başlanda ýedi ýaşyndady. Ol kyrk ýyllap Iýerusalimde patyşalyk etdi. Onuň ejesi Beýerşebadan bolup, ady Sibýady. ²Ýowaş Ýehoýada ruhanynyň bütin ömrüne Rebbiň nazarynda dogry işlerini etdi. ³Ýehoýada Ýowaşa iki aýal alyp berdi; Ýowaş olardan ogullardy gyzlar gördi.

⁴Mundan soň Ýowaş Rebbiň öýüni dikeltmegi ýüregine düwdi. ⁵Ýowaş ruhanylary we lewileri ýygnap, olara şeýle diýdi: «Ýahudanyň şäherlerine gidin-de, Hudaýyň öýüni her ýyl bejermek üçin bütin ysraýyl halkyndan pul toplaň. Bu işi dessine ýerine ýetiriň». Emma lewiler howlukmadylar. ⁶Şeýdip, Ýowaş patyşa Ýehoýada baştutany çagyryp, oňa şeýle diýdi: «Näme üçin Rebbiň guly Musanyň ysraýyl halkyna Äht çadyry üçin salan salgydyny Ýahudadan we Iýerusalimden getirmekligi lewilerden talap etmediň?» ⁷Pis aýal Atalýanyň ogullary Hudaýyň öýüne urup girip, Rebbiň öýündäki mukaddes zatlary Bagal butlaryna sežde etmekde ulanypdylar.

⁸Patyşa sandyk ýasamagy buýurdy. Sandygy ýasap, ony Rebbiň öýüniň derwezesiniň agzynda goýdular. ⁹Hudaýyň guly Musanyň çölde ysraýyl halkyna salan salgydynyň Reb üçin getirilmelidigi Ýahudada we Iýerusalimde yglan edildi. ¹⁰Ähli baştutanlar we bütin halk şadyhorramlyk bilen salgytlaryny getirip, tä sandyk dolýança, oňa atdylar. ¹¹Lewiler sandygy patyşanyň emeldarlaryna getirip berenlerinde, onuň içinde köp puluň toplanandygyny görýärdiler. Patyşanyň kätibi bilen baş ruhany gelip, sandygy boşadyp, ony äkidip öz ýerinde goýýardylar. Olar her gün şeýle edip, gaty köp pul topladylar. ¹²Patyşa we Ýehoýada puly Rebbiň öýünde işläň işçilere gözegçilik edýän adamlara berdiler. Olar hem şol puldan neçjarlara, ussalara, şeýle hem, demir we bürünç ussalaryna Rebbiň öýüni bejermek üçin iş hakyny tölediler. ¹³Gözegçiler öz işlerini etdiler. Olaryň bejeriş işleri rowaç aldy. Olar Hudaýyň öýüni öňki halyna getirip, ony berkitdiler. ¹⁴Olar işi

tamamlanlaryndan soň, galan puly patyşa we Ýehoýada ruhana getirip berdiler. Galan puldan Rebbiň öýi üçin enjamlary, hyzmat üçin we ýakma gurbanlyk bermek üçin enjamlar, jamlar, altyn we kümüş esbaplar ýasadylar. Olar Ýehoýadanyň ömrüniň dowamynda hemişe Rebbiň öýünde ýakma gurbanlyklar hödür etdiler.

Ýehoýadanyň ölüminden soňky wakalar

¹⁵Ýehoýada garrap, ýaşı birçene ýetip, bir ýüz otuz ýaşynda dünýäden ötdi. ¹⁶Ýehoýadany Ysraýylda Hudaý we Onuň öýi üçin eden gowy işleri sebäpli Dawut galasynda patyşalaryň ýanyn-da jaýladylar. ¹⁷Ýehoýada ölerden soň, Ýahudanyň baştutanlary gelip, patyşa tagzym etdiler. Patyşa olara gulak asdy. ¹⁸Olar ata-babalarynyň Hudaýy Rebbi terk edip, Aşera we beýleki butlara gulak etdiler. Olaryň bu günäleri sebäpli Ýahudanyň we Iýerusalimiň üstünden Hudaýyň gazaby indi. ¹⁹Reb olary Özüne tarap öwürmek üçin olaryň arasyna pygamberler iberdi. Pygamberler olaryň garşysyna şaýatlyk etdiler, ýöne olar gulak asmadylar.

²⁰Onsoň Ýehoýada ruhanynyň ogly Zekarýanyň üstüne Hudaýyň Ruhy indi. Zekarýa halkyň öňünde dik durup, şeýle diýdi: «Reb şeýle diýýär: „Näme üçin Rebbiň tabşyryklaryny terk edýärsiňiz? Siziň işiňiz rowaç almaz. Rebbi terk edendigiňiz üçin, Ol hem sizi terk etdi“». ²¹Emma halk Zekarýanyň garşysyna dil düşüp, ony patyşanyň tabşyrygy bilen Rebbiň öýüniň howlusynda daşlap öldürdi. ²²Patyşa Ýowaş Zekarýanyň kakasy Ýehoýadanyň özüne eden ýagşylyklaryny ýatlamany, onuň ogluny öldürdi. Zekarýa ölmeziniň öň

ýanynda: «Reb muny görüp, hasabyny sorasyn!» diýdi.

²³Ýylyň ahyrynda Siriýa goşuny Ýowaşyň garşysyna çykdy. Olar Ýahuda we Iýerusalime gelip, halkyň baştutanlarynyň baryny ýok etdiler. Olardan alnan ähli oljany Damaskdaky patyşa iberdiler. ²⁴Siriýalylaryň goşuny az hem bolsa, Reb Ýahudanyň uly goşunyny olaryň eline berdi, çünki Ýahudanyň halky ata-babalarynyň Hudaýy Rebbi terk edipdiler. Şeýdip, olar Ýowaşy jezalandyrdylar.

²⁵Siriýalylar Ýowaşa agyr ýara salyp, onuň ýanyndan gidenlerinden soň, Ýowaşyň öz nökerleri Ýehoýada ruhanynyň oglunyň gany üçin ar almaga onuň garşysyna dildüwüşük gurap, ony düşeginde öldürdiler. Şeýdip, Ýowaş öldi. Ýowaşy Dawut galasynda jaýladylar, ýöne ony patyşalaryň ýanynda jaýlamadylar. ²⁶Ýowaşyň garşysyna dildüwüşük guranlar: ammonly Şimgat atly aýalyň ogly Zabat, mowaply aýal Şimritiň ogly Ýehozabatdy. ²⁷Ýowaşyň ogullary, Ýowaşa garşy edilen köp çykyşlar we Hudaýyň öýüniň täze gurluşygy patyşalaryň taryh kitabyn-da ýazylandy. Ýowaşyň ýerine ogly Amazýa patyşa boldy.

25-nji bap

Ýahuda patyşasy Amazýa (2 Patyşalar 14:2-6)

¹Amazýa patyşa bolanda ýigrimi baş ýaşyndady. Ol Iýerusalimde ýigrimi dokuz ýil patyşalyk etdi. Onuň ejesi iýerusalimli bolup, ady Ýehogadyndy. ²Amazýa Rebbiň nazarynda dogry işleri etdi, ýöne bu çyn ýürekden däldi. ³Amazýa patyşalygyny kuwwatlandyryp, öz kakasyny öldüren nökerleri öldürdi. ⁴Emma Musanyň Töwratda

berlen tabşyryklary berjaý edip, Amazýa kakasyny öldüren nökerleriň çagalaryny öldürmedi, çünki Reb şol kitapda: «Ene-atalar çagalarynyň günäsi üçin öldürilmesin, çagalar-da ene-atalarynyň günäleri üçin öldürilmesin, her kim öz günäsi üçin öldürilsin» diýip tabşyryk beripdi ^a.

Edomlylara garşy uruş

⁵Amazýa ýahuda halkyny ýygnap, ähli ýahudalary we benýaminleri uruglaryna görä münbaşylaryň we ýüzbaşylaryň baştutanlygy astynda goýdy. Ýigrimi we ondan ýokary ýaşlylary sanap, olardan naýza we galkan göterip, söweşip biljek üç ýüz mün saýlama esger tapdy. ⁶Amazýa ýüz ýetmiş batman ^b kümşe Ysraýyldan ýüz mün batyr ýigidi hakyna tutdy. ⁷Emma Hudaýyň bir adamy gelip, Amazýa şeýle diýdi: «Eý, patyşa! Ysraýyl goşuny seniň bilen gitmesin. Reb ysraýyl halky, ýagny ähli efraýymlar bilen dälidir. ⁸Eger efraýymlar seniň bilen gitseler, sen edermenlik bilen söweşeňde, Hudaý seniň duşmanlaryňa ýeňiş berer, çünki ýeňiş berýän-de, ýeňlişe sezewar edýän-de Hudaýdyr». ⁹Amazýa Hudaýyň adamyna: «Ysraýyl goşunyna beren ýüz ýetmiş batman kümşüm bilen näme etmeli?» diýdi. Hudaýyň adamy: «Reb saňa ondan hem artyk berip biler» diýip jogap berdi. ¹⁰Onsoň Amazýa Efraýymdan gelen goşuny boşadyp, ony yzyna goýberdi. Emma olaryň Ýahuda garşy gazaby lowlap, gahar-gazap bilen öýlerine dolandyılar.

¹¹Amazýa güýç toplap, öz goşunyna baş bolup, Duz deresine gitdi we ol ýerde Segir halkyndan on mün adamy öldürdi.

¹²Ýahudanyň esgerleri ýene on mün adamy diriligine tutup, olary gaýanyň depesine çykaryp, şol ýerden aşak taşladylar. Olar bölek-bölek boldular. ¹³Emma Amazýanyň özi bilen urşa gitmesin diýip yzyna iberen goşunynyň esgerleri Samariýadan Beýthorona çenli bolan Ýahuda şäherlerine hüjüm edip, üç mün adamy öldürdiler we köp olja aldylar.

¹⁴Amazýa edomlylardan üstün çykyp gelende, Segir halkynyň hudaýlaryny getirip, olary öz hudaýlary hökmünde goýup, olara sežde edip, olara gurbanlyklar ýakdy. ¹⁵Rebbiň Amazýa gahary gelip, onuň ýanyna bir pygamber iberdi. Pygamber Amazýa: «Näme üçin sen öz halkyny seniň eliňden halas edip bilmedik halkyň taňrylaryna sežde edýärsiň?» diýdi. ¹⁶Pygamber sözleýärkä, patyşa oňa: «Biz seni patyşa maslahatçy edip belledikmi? Bes et! Ýogsam öldürilersiň» diýdi. Pygamber: «Seniň şeýle edip, meniň maslahatyma gulak goýmandygyň üçin, Hudaýyň seni öldürmegi karar edenigini men bilýärim» diýip, sözünü bes etdi.

Ysraýyla garşy uruş

(2 Patyşalar 14:8-20)

¹⁷Onsoň Ýahuda patyşasy Amazýa maslahatlaşyp, Ýehogahazyň ogly, Ýehuwynyň agtygy Ysraýyl patyşasy Ýehowaşa çapar ýollap: «Gel, ýüzbe-ýüz bolaly» diýdi. ¹⁸Ysraýyl patyşasy Ýehowaş Ýahuda patyşasy Amazýanyň ýanyna adam iberip, şeýle diýdi: «Liwandaky ýandak Liwandaky kedr agajyna sawçy ýollap: „Gyzyňy meniň ogluma ber“ diýip sorapdyr. Emma Liwandaky bir wagşy haýwan geçip barýarka, ýandagy depeläpdir. ¹⁹Sen: „Ine, men edomlylar

^a 25:4 Seret: Kan 24:16.

^b 25:6 **Ýüz ýetmiş batman** – ýewreýçe *ýüz kikkar*. Bu takm. 3,4 tonna deňdir.

dan üstün çykdyň“ diýip öwnüp, muňa buýsanýarsyň. Sen öýüňde otur. Näme üçin sen özüňiň we patyşalygyň başyna bela getirmegine bahana agtarýarsyň?»

²⁰Emma Amazýa muňa gulak asma-dy. Bu zatlar Ýahudany duşmanlarynyň eline bermek üçin Hudaý tarapyndan edilipdi, sebäbi halk Edom hudaýlaryna sežde edipdiler. ²¹Şeýdip, Ysraýyl patyşasy Ýehowaş öz goşuny bilen Ýahuda patyşasy Amazýanyň üstüne gitdi. Ýehowaş Ýahudanyň Beýtşemeş diýen ýerinde Amazýa garşy uruşda onuň bilen ýüzbe-ýüz sataşdy. ²²Ýahuda halky ysraýyl halkyndan ýeňlip, hersi öz çadyrlaryna gaçyp gitdiler. ²³Ysraýyl patyşasy Ýehowaş Ahazýanyň agtygy, Ýowaşyň ogly Ýahuda patyşasy Amazýany Beýtşemeşde tutup, Iýerusalime getirdi. Ýehowaş Iýerusalimiň diwarynyň Efraýym derwezesinden Künç derwezesine çenli dört ýüz tirsek aralygyny ýykdy. ²⁴Ýehowaş Obededomyň ygtyýaryndaky Hudaýyň öýündäki altyn-kümsüş, enjamlaryň baryny we patyşanyň köşgündäki hazynalary, bulardan daşary-da girew alan adamlaryny alyp, Samariýa dolanyp geldi.

Amazýanyň ölümi

²⁵Ýowaşyň ogly Ýahuda patyşasy Amazýa, Ýehogahazyň ogly Ysraýyl patyşasy Ýehowaş ölenen soň on bäş ýyl ýaşady. ²⁶Amazýanyň başdan-aýak eden ähli işleri Ýahuda we Ysraýyl patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandy. ²⁷Amazýanyň Rebbiň yzyna eýermekden ýüz öwren pursadyndan başlap, Iýerusalimde onuň garşysyna dildüwüşük guraldy. Onsoň Amazýa Lakýşa gaçyp gitdi. Emma onuň zyndan Lakýşa adam iberip, olar ony şol ýerde öldürdiler.

²⁸Onsoň Amazýanyň jesedini atlara ýükläp getirdiler-de, ony Ýahuda şäherinde^a atalarynyň ýanynda jaýladylar.

26-njy bap

Ýahuda patyşasy Uzyýa

(2 Patyşalar 14:21-22; 15:1-7)

¹Bütün ýahuda halky on alty ýaşly Uzyýany alyp, ony kakasy Amazýanyň deregine patyşa etdi. ²Patyşa Amazýa ata-babalaryna gowşandan soň, Uzyýa Eýlaty täzeden gurup, ony Ýahuda gaýtaryp berdi. ³Uzyýa patyşa bolanda on alty ýaşyndady. Ol Iýerusalimde elli iki ýyl patyşalyk etdi. Onuň ejesi Ýekolýa iýerusalimlidi. ⁴Uzyýa öz kakasy Amazýa ýaly, Rebbiň nazarynda dogry işleri etdi. ⁵Özüne Hudaýdan gorkmaklygy öwreden Zakarýanyň bütün ömrüne Uzyýa Hudaýa tabyn boldy. Rebbe tabyn bolan döwürlerinde Hudaý Uzyýanyň işine rowaçlyk berdi.

⁶Uzyýa gidip, piliştililere garşy urşup, Gatyň, Ýabnaniň we Aşdodyň diwarlaryny ýykdy. Ol Aşdodyň töwereginde we Piliştiň beýleki çäklerinde galalar gurdy. ⁷Piliştililere, Gurbagalda ýaşan araplara we megunylara garşy alyp barýan uruşlarynda Hudaý Uzyýa ýardam etdi. ⁸Ammonlylar Uzyýa salgyt tölediler. Uzyýa has güýçlenip, şan-şöhraty Müsüriň çäklerine çenli ýaýrady. ⁹Şeýle hem, Uzyýa Iýerusalimdäki Künç, Dere we Burç derwezelerinde diňler gurup, olary berkitdi. ¹⁰Uzyýa çölde-de diňler gurup, köp guýulary gazdyrdy. Onuň günbatar baýyrykda we düzlükde uly mal sürüsi bardy, daglarda we mes toprakly ýerlerde daýhanlary we üzüm bagbanlary bardy. Uzyýa daýhançylyk etmegi söýýärdi.

^a 25:28 *Ýahuda şäheri* – bu Iýerusalimiň beýleki ady.

¹¹Uzyýanyň söweşe ukyply esgerleri bardy. Olar patyşanyň serkerdelerinden bolan Hananýanyň gol astyndaky kätip Ýegiýel we serkerde Magaseýanyň tarypyndan geçirilen tükellemäniň sanyna görä topar-topar bolup söweşe çykdylar. ¹²Batyr ýigitleriň urugbaşylarynyň umumy sany iki müň alty ýüzdi. ¹³Olaryň gol astynda üç ýüz ýedi müň baş ýüz esgerden ybarat goşun bardy. Olar uly güýç bilen duşmana garşy söweş edip, patyşa ýardam ederdiler. ¹⁴Uzyýa tutuş goşuny galkanlar, naýzalar, tuwulgalar, sowutlar, ýaýlar we sapan daşlary bilen üpjün etdi. ¹⁵Uzyýa diňleriň we diwar burçlarynyň üstünden oklar we uly daşlar atmaga ukyply adamlar tarapyndan oýlanyp tapylan desgalary Iýerusalimde goýdy. Onuň şan-şöhraty uzaklara ýaýrady. Oňa uly ýardam edilip, ol juda güýçlendi.

Uzyýa gopbamlyk edýär

¹⁶Uzyýa kuwwatlananda, gopbamlyk edip, heläkçilige uçrady. Ol Hudaýy Rebbe haýynlyk etdi, ol ýakymly ysly tütetgi sypasynda tütetgi ýakmak üçin Rebbiň ybadathanasyna girdi. ¹⁷Ruhany Azarýa Rebbiň segsen batyr ruhansy bilen Uzyýanyň zyzndan girdi. ¹⁸Olar Uzyýa patyşa garşy çykyp, oňa şeýle diýdiler: «Eý, Uzyýa, Rebbe ýakymly ysly tütetgi ýakmak seniň işiň däl, ol Harunyň neslinden bolan, mukaddes edilen ruhanylaryň işidir. Sen mukaddes öýden çyk, çünki sen hyýanat etdiň. Bu iş saňa Hudaýymyz Rebden hormat getirmez». ¹⁹Uzyýa gazaplandy; ol ýakymly ysly tütetgi ýakylýan sypanyň ýanynda, Rebbiň öýündäki ruhanylaryň öňünde tütetgi ýakmak üçin durdy. Ol ruhanylara gazaplananda,

onuň maňlaýynda deri keseli peýda boldy. ²⁰Baş ruhany Azarýa bilen beýleki ruhanylaryň hemmesi Uzyýa seredenlerinde, onuň maňlaýyndaky deri keselini gördüler. Olar ony ol ýerden tiz çykardylar. Uzyýanyň özi hem ol ýerden dessine çykmak bilen boldy, çünki Reb ony şeýle heläkläpdi. ²¹Uzyýa patyşa tä ölýänçä, deri keselinden ejir çekip, aýratyn ýerde ýaşady, ol Rebbiň öýünden çetleşdirilipdi. Patyşanyň ogly Ýotam ýurtdaky halka baştutanlyk edip, köşgi dolandyrdy.

²²Uzyýanyň başdan-aýak eden işleriniň bary barada Amozyň ogly Işaya pygamber ýazdy. ²³Uzyýa ata-babalaryna gowuşdy. Ony atalarynyň ýanynda patyşalara degişli bolan mazarlykda jaýladylar, çünki ol «deri keselli» diýdiler. Ogly Ýotam onuň ýerine patyşa boldy.

27-nji bap

Ýahuda patyşasy Ýotam (2 Patyşalar 15:32-38)

¹Ýotam patyşa bolanda ýigrimi bäş ýaşyndady. Ol Iýerusalimde on alty ýyl patyşalyk etdi. Onuň ejesi Ýeruşa Sadogyň gyzydy. ²Ýotam kakasy Uzyýa ýaly Rebbiň nazarynda dogry işleri etdi; emma ol Rebbiň ybadathanasyna girmedi. Halk entek hem erbet işleri edýärdi. ³Ýotam Rebbiň öýüniň demirgazyk derwezesini gurdy. Ofel diwarynyň üstünde hem köp gurluşyk işlerini etdi. ⁴Bulardan daşary-da, Ýotam Ýahuda daglarynda şäherler gurdy we tokaýlyklarda galalar we diňler saldy. ⁵Ýotam Ammon patyşasyna garşy urşup, olardan üstün çykdy. Ammonlylar şol ýyl Ýotama ýüz yetmiş batman^a kümüş, ýigrimi müň çuwal^b

^a 27:5 *Ýüz yetmiş batman* – ýewreýçe *ýüz kikkar*. Bu takm. 3,4 tonna deňdir.

^b 27:5 *Ýigrimi müň çuwal* – ýewreýçe *on müň kor*. Bu takm. 1500 tonna deňdir.

bugdaý we ýigrimi müň çuwal arpa berdiler. Ammonlylar oňa ikinji we üçünji ýylda ýene şonça mukdarda berdiler. ⁶Hudaýy Rebbine wepaly bolandygy üçin Ýotam kuwwatlandy. ⁷Ýotamyň beýleki işleri, ähli alyp baran uruşlary hem-de eden işleri Ysraýyl we Ýahuda patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandy. ⁸Ýotam patyşa bolanda ýigrimi baş ýaşyndady. Ol Iýerusalimde on alty ýyl patyşalyk etdi. ⁹Ýotam ata-babalaryna gowuşdy. Ol Dawut galasynda jaýlandy. Ogly Ahaz onuň ýerine patyşa boldy.

28-nji bap

Ýahuda patyşasy Ahaz (2 Patyşalar 16:1-4)

¹Ahaz patyşa bolanda ýigrimi ýaşyndady. Ol Iýerusalimde on alty ýyl patyşalyk etdi. Ahaz atasy Dawut ýaly bolmady, ol öz Hudaýy Rebbiň nazarynda dogry işleri etmedi. ²Ahaz Ysraýyl patyşalarynyň ýoly bilen ýöredi. Ol hatda Bagal hudaýy üçin guýma butlar ýasady. ³Ahaz Benhinnom deresinde ýakymly ysly tütetgi ýakyp, Rebbiň ysraýyllaryň öňünden kowup çykaran milletleriniň ýigrenji adaty boýunça öz ogullaryny otdan geçirdi. ⁴Ol seždegählerde, baýyryklarda we gür ýaprakly her bir agajyň astynda gurbanlyk berip, ýakymly ysly tütetgi tütüýärdi.

Siriýa bilen Ysraýyl *Ýahuda hüjüm edýär*

⁵Şonuň üçin hem Hudaýy Reb Ahazy Siriýa patyşasynyň eline berdi. Siriýa patyşasy Ahazdan üstün çykyp, onuň köp sanly adamlaryny ýesir alyp, olary Damaska getirdi. Ol Ysraýyl patyşasynyň hem eline berildi. Ysraýyl patyşasy Ahaza agyr zarba urdy. ⁶Remalyanyň

ogly Peka Ýahudada bir ýüz ýigrimi müň edermen esgeri bir günde öldürdi, çünki olar ata-babalarynyň Hudaýy Rebbi terk edipdiler. ⁷Efraýymyň batyr ýigidi Zikri patyşanyň ogy Magaseýany, patyşa köşgüniň emeldary Azrykamy we patyşadan soň ikinji adam bolan Elkanany öldürdi. ⁸Ysraýyllar öz doganlaryndan iki ýüz müň erkegi, aýallary, ogullardyr gyzlary ýesir aldylar, ysraýyllar şeýle hem olardan köp olja alyp, oljalary Samariýa getirdiler. ⁹Emma Rebbiň bir pygamberi bardy, onuň ady Odetdi. Odet Samariýa gelen goşunyň ýanyna gelip, olara şeýle diýdi: «Ata-babalaryňyzyň Hudaýy Reb Ýahuda gazaplanany üçin olary siziň eliňize berdi. Emma siz göge ýeten gazap bilen olary öldürdünüz. ¹⁰Indi siz Ýahudanyň we Iýerusalimiň halklaryny: aýaldy-erkekleri gul-gyrnak hökmünde özüňize tabyn etjek bolýarsyňyz. Eýsem Hudaýyňyň Rebbiň öňünde siziň özüňiz ýazyksyzmy näme? ¹¹Indi maňa gulak asyň-da, garyndaşlaryňyzdan alan ýesirleriňizi yzyna iberiň, çünki Rebbiň gahar-gazaby siziň üstüňizdedir». ¹²Şeýle hem, efraýymlardan bolan käbir baştutanlar: Ýehohananyň ogy Azarýa, Meşillemotyň ogy Berekýa, Şallumyň ogy Hizkiýa we Hadlaýyň ogy Emasa dagy uruşdan gelýänleriň garşysyna çykyp, olara: ¹³«Ýesirleri bu ýere getirmäň. Bu biziň günälerimizi we ýazyklarymyzy artdyryp, Rebbe garşy günä etdigimiz bolar. Biziň ýazygymyz eýýäm juda çökderdir. Rebbiň gazaby Ysraýyla garşy lowlaýandyr» diýdiler. ¹⁴Şeýdip, esgerler ýesirleri we oljalary baştutanlaryň, bütin jemagatyň ýanynda goýup gitdiler. ¹⁵Onsoň ady agzalanlar turup, ýesirleri aldylar-da, olaryň arasyndaky ýalaňaçlaryna oljalardan eşikler alyp geýdirdiler. Olara

eşik, çaryk geýdirip, iýmit we suw bilen üpjün etdiler; ýaralaryna ýag guýdular; ýarawsyzlaryny eşege mündürüp, Ýeriho Palma galasyndaky garyndaşlaryna getirip, soň yzlaryna – Samariýa dolandylar.

Aşur Ýahuda kömek etmekden ýüz öwürýär

¹⁶Şol wagtlarda Ahaz patyşa kömek sorap, Aşur patyşasynyň ýanyna adam ýollady. ¹⁷Edomlylar ýene-de çozup, Ýahudadan üstün çykypdy, olary ýesir edip äkidipdiler. ¹⁸Piliştiler Ýahudanyň günbatar baýyrlaryndaky we Negep çölündäki şäherlerine hüjüm edip, Beýtşemeşi, Aýalony, Gederoty, Sokony ýanyndaky obalary bilen, Timnany ýanyndaky obalary bilen, Gomzony ýanyndaky obalary bilen basyp alyp, şol ýerlerde mesgen tutupdylar. ¹⁹Ysraýyl patyşasy Ahaz zerarly Reb Ýahudany ilçeldipdi, çünki Ahaz Ýahudada azgynlyk edip, Rebbe hyýanat edipdi. ²⁰Şeýdip, Aşur patyşasy Tiglatpileser Ahazyň garşysyna çykyp, oňa ýardam etmegiň deregine zulum etdi. ²¹Ahaz Rebbiň öýüni, patyşanyň köşgüni we emeldarlaryň öýlerini talap, olardan Aşur patyşasyna salgyt töledi; emma bu Ahaza kömek etmedi.

Ahazyň günäleri

²²Ahaz patyşa betbagtçylykly pursatlarynda Rebbe hyýanatçylygyny has-da artdyrdy. ²³Ahaz özüni ýeňlişe sezewar eden Damask hudaýlaryna gurbanlyk berip, şeýle diýdi: «Siriýa patyşalarynyň hudaýlarynyň olara ýardam edişleri ýaly, maňa-da ýardam etmekleri üçin, men olara gurbanlyk bererin». Emma ol hudaýlar Ahazyň we tutuş Ysraýylyň başyndan betbagtçylyk inderdi. ²⁴Ahaz Hudaýyň öýündäki enjamlary

toplap, olary döwüp bölek-bölek etdi. Ol Rebbiň öýüniň gapylaryny gulplady. Ahaz Iýerusalimiň her künjeginde özi üçin gurbanlyk sypalaryny ýasady. ²⁵Başga hudaýlara ýakymly ysly tütetgi ýakmak üçin Ýahudanyň her şäherinde seždegähler gurup, ata-babalarynyň Hudaýy Rebbiň gaharyny getirdi. ²⁶Ahazyň başdan-aýak eden ähli işleri Ýahuda we Ysraýyl patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandyr. ²⁷Ahaz ata-babalaryna gowuşdy. Ol Iýerusalim şäherinde jaýlandy. Emma Ahazy Ysraýyl patyşalarynyň mazaryna getirmediler. Ogly Hizkiýa onuň ýerine patyşa boldy.

29-njy bab

Ýahuda patyşasy Hizkiýa (2 Patyşalar 18:1-3)

¹Hizkiýa patyşa bolanda ýigrimi bäş ýaşyndady. Ol Iýerusalimde ýigrimi dokuz ýil patyşalyk etdi. Onuň ejesi Abyýa Zakarýanyň gyzydy. ²Ol atasy Dawut ýaly Rebbiň nazarynda dogry işleri etdi.

Rebbiň öýi tämizlenýär

³Patyşalygynyň birinji ýylynyň birinji aýynda, Hizkiýa Rebbiň öýüniň gapylaryny açyp, ony bejerd. ⁴Ol ruhanylardyr lewileri çagyryp, olary gündogar tarapdaky meýdança toplady. ⁵Hizkiýa olara: «Eý, lewiler, maňa gulak asyň! Iniňizi tämizläň we ata-babalaryňzyň Hudaýy Rebbiň öýüni mukaddes ediň! Bu mukaddes ýerden haram zatlary çykaryp zyňyň. ⁶Çünki biziň ata-babalarymyz Hudaýymyz Rebbe hyýanat edip, Onuň nazarynda pis işleri etdiler; Rebbe terk edip, Onuň mesgeninden ýüz dönderip, ýeňselerini öwürdiler. ⁷Olar eýwanyň gapylaryny hem gulplap, çyralary öçürdiler.

Mukaddes ýerde Ysraýylyň Hudaýyna ýakymly ysly tütetgi ýakmadylar, ýakma gurbanlyk bermediler. ⁸Şonuň üçin hem, Ýahudanyň we Iýerusalimiň üstünden Rebbiň gazaby indi. Öz gözünüň bilen görşüňiz ýaly, olary ile elhençlik, geň-täsinlik we gülki etdi. ⁹Şu sebäpli, biziň atalarymyz gylyçdan öldüler, ogullarymyzdyr gyzlarymyz we aýallarymyz ýesirlikdedir. ¹⁰Indi Ysraýyl Hudaýy Rebbiň güýçli gazaby bizden sowlar ýaly, men Onuň bilen äht edişmegi ýüregime düwdüm. ¹¹Ogullarym, siz geleňsizlik etmäň, çünki Reb sizi Öz huzurynda durup hyzmat etmegiňiz üçin, Öz hyzmatkärleri bolup, ýakymly ysly tütetgi ýakmagyňyz üçin sizi saýlady».

¹²Onsoň lewilerden, ine, şular ýerlerinden turdy: Kohadyň nesillerinden: Omasaýyň ogly Mahat we Azarýanyň ogly Ýowel; Merarynyň nesillerinden: Abdynyň ogly Kiş, Ýehalleleliň ogly Azarýa; Gerşonyň nesillerinden: Zimmanyň ogly Ýowa, Ýowanyň ogly Eden; ¹³Elisapanyň nesillerinden: Şimri we Ýegiýel; Asafyň nesillerinden: Zakarýa we Matanýa; ¹⁴Heýmanyň nesillerinden: Ýehiýel we Şimgi; Ýedutunyň nesillerinden: Şemagýa we Uzyýel. ¹⁵Olar doganlaryny toplaý, inlerini tämizläp, Rebbiň sözüne görä patyşanyň tabşyryşy ýaly, Rebbiň öýüni tämizlemek üçin ol ýere girdiler. ¹⁶Ruhanylar Rebbiň öýüni tämizlemek üçin içine girip, ybadat-hanadan tapan ähli murdar zatlaryny Rebbiň öýüniň howlusyna çykardylar. Lewiler hem olary alyp, Kidron deresine äkitdiler. ¹⁷Birinji aýyň birinji gününde mukaddes etme işine başladylar, aýyň sekizine Rebbiň eýwanyna ýetdiler. Sekizinji gün olar Rebbiň öýüni mukaddes etdiler we birinji aýyň on altysy günü işi tamamladylar. ¹⁸Onsoň olar

patyşa Hizkiýanyň ýanyna girip: «Biz tutuş Rebbiň öýüni, ýakma gurbanlyk sypasyny, ähli enjamlary we hödür çörekleri goýulýan hantagtany, ähli enjamlaryny doly tämizledik. ¹⁹Ahaz patyşanyň höküm sürýän döwründe haýynlyk edip, aýryp taşlan ähli enjamlaryny taýynlap, mukaddes etdik. Olar Rebbiň gurbanlyk sypasynyň önüdüdir» diýdiler.

²⁰Onsoň Hizkiýa irden turup, şäheriň baştutanlaryny ýygnaý, Rebbiň öýüne gitdi. ²¹Olar patyşalyk, mukaddes öý we ýahuda halky üçin günä gurbanlygy hökmünde ýedi öküz, ýedi goç, ýedi guzy we ýedi teke getirdiler. Patyşa Harunyň nesillerine – ruhanylara olary gurbanlyk sypasynda Rebbe bermegi tabşyrdy. ²²Şeýdip, olar öküzleri öldürdiler; ruhanylar gany alyp, gurbanlyk sypasyna serpdiler. Olar goçlary we guzulary öldürüp, olaryň ganyny hem gurbanlyk sypasyna tarap serpdiler. ²³Günä gurbanlygy üçin erkekler patyşanyň we halkyň ýanyna getirildi, olar erkekleriň üstüne ellerini goýdular. ²⁴Onsoň ruhanylar erkekleri öldürüp, olaryň ganyny bütün ysraýyl halkyny günäden saýlamak üçin gurbanlyk sypasynyň üstüne günä gurbanlygy hökmünde dökdüler. Çünki patyşa bütün ysraýyl halky üçin ýakma gurbanlygynyň we günä gurbanlygynyň berilmegini tabşyrypdy.

²⁵Dawudyň, patyşanyň görgüri Gatyň we Natan pygamberiň tabşyrygy boýunça, patyşa lewileri kimwallar, arfaldyr liralalar bilen Rebbiň öýünde ýerleşdirdi. Bu tabşyrygy Reb pygamberleriň üsti bilen beripdi. ²⁶Lewiler Dawudyň saz gurallary, ruhanylar hem surnaýlary bilen durdular. ²⁷Onsoň Hizkiýa patyşa gurbanlyk sypasynda ýakma gurbanlyk bermegi tabşyrdy. Ýakma gurbanlyk

bermäge başlanlarynda, surnaýlar we Ysraýyl patyşasy Dawudyň saz gurallary bilen Rebbe alkyş aýtmaga başladylar. ²⁸Bütün halk ybadat edip, aýdymçylar aýdym aýdyp, surnaýçylar surnaý çaldylar. Aýdym-saz tä ýakma gurbanlygy tamamlanýança dowam etdi. ²⁹Ýakma gurbanlygy tamamlananda, patyşa we onuň ýanyndakylaryň bary ýüzlerini ýere berip sežde etdiler. ³⁰Hizkiýa patyşa we onuň baştutanlary lewilere Dawudyň we Asaf görgüriň sözleri bilen Rebbe alkyş aýtmagy tabşyrdylar. Olar şatlyk bilen alkyş aýdyp, dyza çöküp ybadat etdiler.

³¹Onsoň Hizkiýa: «Indi siz özüňizi Rebbe bagyş etdiňiz. Golaý geliň-de, Rebbiň öýüne gurbanlyklar, şükür gurbanlyklaryny getirin» diýdi. Halk gurbanlyklar we şükür gurbanlyklaryny getirdiler; göwnünden çykaran her kes ýakma gurbanlyklaryny getirdi. ³²Halkyň getiren ýakma gurbanlyklarynyň sany ýetmiş öküz, ýüz goç we iki ýüz guzudy. Bularyň bary Rebbe ýakma gurbanlygyny bermek üçindi. ³³Mukaddes edilen mallaryň sany alty ýüz öküz we üç müň goýundan ybaratdy. ³⁴Emma ruhanlylar azdyklary üçin ýakma gurbanlyklarynyň hemmesiniň derisini soýup bilmediler. Iş gutaryp, galan ruhanlylar inlerini tämizleýänçäler, doganlary lewiler ruhanlylara ýardam etdiler, lewiler inlerini tämizlemekde ruhanlylara garanda has sap ýürekli diler. ³⁵Köp sanly ýakma gurbanlyklaryndan daşary-da, salamatlyk gurbanlyklarynyň ýagy we ýakma gurbanlyklary bilen berilýän içgi sadakalary bardy. Şeýdip, Rebbiň öýüniň hyzmaty dikeldildi. ³⁶Hudaýyň halk üçin eden işlerine Hizkiýa we bütün halk şatlandylar, çünki bu iş tiz tamamlanypdy.

30-njy bab

Hizkiýa Pesah baýramyny belleýär

¹Hizkiýa Ysraýyl Hudaýy Rebbe Pesah baýramyny bellemek üçin Rebbiň Iýerusalimdäki öýüne gelsinler diýip, bütün ysraýyl, ýahuda halklaryna habar ýollap, efraýmylara we günbatardaky manaşalara hem hatlar ýazdy. ²Patyşa hem onuň baştutanlary we bütün halk Pesah baýramyny ikinji aýda bellemek barada maslahat geçiripdiler. ³Çünki ruhanlylaryň özlerini ýeterlik möçberde inlerini tämizlemändigini we halkyň Iýerusalime ýygnanmandygy sebäpli Pesahy bellenen wagtda edip bilmediler. ⁴Bu niýet patyşanyň we halkyň gözüne dogry göründi. ⁵Şeýdip, halk Iýerusalime gelip, Ysraýyl Hudaýy Reb üçin Pesah baýramyny bellesinler diýip, Beýerşebadan Dana çenli tutuş Ysraýylda yglan etmeli diýen karara geldiler, sebäbi halkyň köp bölegi Pesah baýramyny aýdylyşy ýaly ýerine ýetirmändiler. ⁶Şeýdip, çaparlar patyşanyň we onuň baştutanlarynyň hatlary bilen tutuş Ysraýyla we Ýahuda aýlanyp, patyşanyň tabşyrygy boýunça şeýle diýdiler: «Eý, ysraýyllar! Ybraýymyň, Yshagyň we Ysraýylyň Hudaýy Rebbe tarap öwrülin! Reb Aşur patyşasynyň elinden gutulyp, aman galanlara tarap öwrüler! ⁷Atalaryňyz we doganlaryňyz ýaly atalaryňyzyň Hudaýy Rebbe biwepalyk etmäň. Görşüňiz ýaly, Reb olary elhenç zada öwürdi. ⁸Atalaryňyz ýaly boýnuýogyn bolmaň. Rebbe tabyn boluň, Onuň ebedilik mukaddes eden öýüne gelip, Hudaýyňyz Rebbe hyzmat ediň. Onsoň Onuň gazaby sizden sowlar. ⁹Rebbe dolansaňyz, siziň garyndaşlaryňyz we çagalaryňyz özlerni ýesir alanlaryň alnynda rehim-şepagat tapyp, öz mekanlaryna dolanyp gelerler.

Çünki Hudaýyňyz Reb merhemetlidir we rehimdardyr. Rebbe dolansaňyz, Ol sizden ýüz öwürmez».

¹⁰Şeýdip, çaparlar efraýym hem günbatardaky manaşa tireleriniň ýaşaýan ýurtlarynyň üsti bilen Zebuluna çenli şäherme-şäher aýlandylar, ýöne olar çaparlaryň üstünden gülüp, olary masgaraladylar. ¹¹Diňe aşerlerden, günbatardaky manaşalardan we zebulunlardan kâbirleri özlerini kiçeldip, Iýerusalime geldiler. ¹²Rebbiň sözüne görä patyşanyň we baştutanlaryň beren tabşyryklaryny ýerine ýetirmekde, olara agzybirlik beren Hudaýyň eli Ýahudanyň üstündedi.

¹³Ikinji aýda Petir baýramyny bellemek üçin Iýerusalime köp halk, uly märeke ýygandy. ¹⁴Olar işe girişip, Iýerusalimdäki gurbanlyk sypalary we ähli ýakymly ysly tütetgi ýakylýan sypalary aýryp, Kidron deresine taşladylar. ¹⁵Olar ikinji aýyň on dördüne Pesah janlysyny soýdular. Ruhanylar we lewiler utanyp, inlerini tämizläp, ýakma gurbanlyklaryny Rebbiň öýüne getirdiler. ¹⁶Olar Hudaýyň adamy Musanyň kanuny boýunça, öz adaty ýerlerinde durdular. Ruhanylar lewilerden alan gurbanlyk ganlaryny serpdiler. ¹⁷Halkyň arasynda inini tämizlemedik köp adam bardy. Şonuň üçinem lewiler tämiz bolmadyk her adam üçin Pesah janlysyny soýup, gurbanlygy Rebbe bagyş etdiler. ¹⁸⁻¹⁹Efraýym, manaşa, ysakar we zebulun tirelerinden bolan köp adamlar özlerini tämizlemezden, Pesah gurbanlygyndan iýdiler. Olar iýip, düzgüni bozdular. Emma Hizkiýa olar üçin dileg etdi. Hizkiýa: «Eý, merhemetli Reb, mukaddes ýeriň düzgünine görä tämiz bolmazdan atabalarynyň Hudaýy Rebbi agtarmagy ýüregine düwen her kesi bagyşla» diýdi. ²⁰Reb Hizkiýanyň dilegini eşidip, halky bagyşlady. ²¹Iýerusalimde bolan ysraýyl

halky uly şatlyk bilen ýedi günläp Petir baýramyny belledi. Lewiler hem ruhanylar belent sesli saz gurallary bilen her gün Rebbe öwgi aýtdylar. ²²Hizkiýa Rebbiň hyzmatynda ussatlyk görkezen lewileri ruhlandyrdy. Şeýdip, olar salamatlyk gurbanlygyny berip, atalarynyň Hudaýy Rebbe şükürler aýdyp, ýedi günläp baýramçylyk iýmitlerini iýdiler.

²³Onsoň bütin halk ýene-de ýedi günläp baýram etmegi karar etdi. Şeýdip, olar ýene ýedi günläp şady-horramlykda baýram etdiler. ²⁴Ýahuda patyşasy Hizkiýa halka gurbanlyk üçin müň öküz, ýedi müň goýun berdi, baştutanlar hem halka müň öküz, on müň goýun berdiler. Köp sanly ruhanylar inlerini tämizlediler. ²⁵Bütin ýahuda halky, ruhanylar, lewiler we Ysraýyldan gelen tutuş halk, Ysraýyldan gelen keseki halklar hem-de Ýahudada mesgen tutan keseki halklar şatlandylar. ²⁶Iýerusalimde uly şatlyk boldy, çünki Ysraýyl patyşasy Dawudyň ogy Süleýmanyň döwründen bäri Iýerusalimde beýle baýram bolmandy. ²⁷Onsoň ruhanylardyr lewiler ýerlerinden turup, halka ak pata berdiler. Olaryň sesleri eşidilip, dilegleri gökdäki Hudaýyň mukaddes mesgenine ýetdi.

31-nji bap

Ysraýyl halky butlary ýok edýär

¹Pesah baýramy tamamlanandan soň, ol ýerdäki bütin ysraýyl halky Ýahuda galalaryna gidip, dikme daşlary kül-owram edip, Aşera butlaryny kesdiler. Bütin ýahuda, benýamin, efraýym we günbatardaky manaşa tireleriniň ýaşaýan ýerlerinde bolan seždegähleri we gurbanlyk sypalarynyň ählisini ýok etdiler. Onsoň ysraýyl halkynyň hersi öz galalaryna, öz mülklerine dolandy.

Halk sadakalaryny getirýürler

²Hizkiýa ruhanylardyr lewileriň her-sini topar-topar edip, hyzmatyna görä toparlara böl-di. Ruhanylar hem lewiler ýakma we salamatlyk gurbanlyklaryny bermek we Rebbiň düşelgesiniň derwezelerinde alkys hem öwgi aýdyp hyzmat etmekleri üçin bellendi. ³Rebbiň kanununda ýazylyşy ýaly, Hizkiýa ýakma gurbanlyklar üçin ertirlik we agşamlyk ýakma gurbanlyklaryny, Sabat günü üçin, Täze Aý we beýleki baýramlar üçin ýakma gurbanlyklary öz malyndan ber-di. ⁴Ruhanylar, lewiler özlerini Rebbiň kanunyna bagyş eder ýaly, Hizkiýa Iýerusalimiň ilatyna ruhanylara we lewilere ondan bir bölegi bermeklerini buýurdy. ⁵Patyşanyň buýrugy ýaýran badyna, ysraýyl halky dänäniň, şerabyň, ýagyň, balyň we ekin meýdanynyň ähli önümleriniň ilkinji miwelerinden bolluk bilen berdiler; hemme zatdan ondan birini sahylyk bilen berdiler. ⁶Ýahuda galalarynda ýaşayan ysraýyl, ýahuda halklary hem irili ownukly mallarynyň ondan birini, Hudaýy Rebbe bagyş edilen mukaddes zatlaryň ondan birini getirip üýşürdiler. ⁷Üçünji aýda üýşmekleri ýerbe-ýer goýmaga başlap, ýedinji aýda ony soňladylar. ⁸Hizkiýa bilen baştutanlar gelip, üýşmekleri görüp, Rebbi we onuň halky Ysraýyly alkysladylar. ⁹Hizkiýa ruhanylardan we lewilerden getirilen zatlaryň üýşmekleri barada sorady. ¹⁰Sadogyň neslinden bolan baş ruhany Azarýa şeýle jogap berdi: «Rebbiň öýüne sadakalaryny getirip başlanlaryndan bari biziň iýmitimiz ýeterlik boldy, hatda köp artyp hem galdy. Rebbiň Öz halkyna bereket berendigi sebäpli, bizde artyk galan zat köp».

¹¹Onsoň Hizkiýa olara Rebbiň öýünde ammarlary taýýarlamagy tabşyrdy. Olar

hem ammarlary taýýarladylar. ¹²Olar sadakalaryny, ondan birlerini we bagyş edilen zatlary wepalylyk bilen şol ýere getirdiler. Bu zatlar lewilerden Konanýanyň baştutanlygynda edildi. Konanýanyň inisi Şimgi bolsa onuň kömekçisidi. ¹³Ýehiýel, Azazýa, Nahat, Asahel, Ýerimot, Ýozabat, Eliýel, Ismakýa, Mahat we Benaýa dagylar Hizkiýa patyşanyň we Hudaýyň öýüniň esasy baştutany Azarýanyň belländigi üçin Konanýa bilen onuň inisi Şimginiň gözegçiligi astynda işleýärdiler. ¹⁴Gündogar derwezesiniň sakçysy lewilerden Ýimnanyň ogly Kore Rebbe berilýän meýletin sadakalaryň üstünden garaýardy. Şeýle hem Rebbe hödürlenlen sadakalary we bagyş edilen sadakalary paýlamak işini ýerine ýetirýärdi. ¹⁵Eden, Miniýamin, Ýeşuwa, Şemagýa, Amarýa we Şekanyýa dagy ruhanylaryň galasynda toparlaryna görä ýaşdyr garry garyndaşlaryna paýlary bölmekde Kore wepalylyk bilen ýardam etdiler. ¹⁶Rebbiň öýüne wezipelerine hem bölümlerine görä gündelik hyzmat üçin gelen, nesillerine görä hasaba alnan üç ýaşly we ondan ýokary bolan erkekleriň hemmesine paý berdiler. ¹⁷Ruhanylaryň hasaba alnyşy uruglaryna görä geçirildi. Lewileriň ýigrimi we ondan ýokary ýaşlylary wezipelerine we bölümlerine görä bellendi. ¹⁸Ruhanylar ýaş çagalary, aýallary, ogullary we gyzlary, tutuş jemagat bilen hasaba alyndylar, çünki olar inlerini tämizlemekte wepaly bolupdylar. ¹⁹Öz şäherleriniň açyk meýdanlarynda ýaşayan Harunyň neslinden bolan ruhanylara ýokarda ady agzalan adamlar her erkek ruhana we her bir hasaba alnan lewä paý bermelidiler.

²⁰Hizkiýa bütün Ýahudada şeýle etdi. Ol Hudaýy Rebbiň önünde oňat, dogry we hak iş etdi. ²¹Hudaýyň öýüne hyzmat

etmekde eden her işinde, kanuny we tabşyryklary saklamakda, Hizkiýa öz Hudaýyny bütin kalby bilen agtardy. Şonuň üçin-de, onuň edenleri rowaçlandy.

32-nji bab

Aşur patyşasy Sanherip çozuş edýär
(2 Patyşalar 18:13-37; 19:14-19,35-37;
Işaya 36:1-22; 37:8-38)

¹Hizkiýanyň eden wepaly işlerinden soň, Aşur patyşasy Sanherip gelip, Ýahuda çozuş edip, galalaryň garşysynda düşelge gurup, olary ele almagy ýüregine düwdi. ²⁻³Hizkiýa Sanheribiň gelip, Iýerusalime garşy uruş etmekçi bolýandygyny göreňde, şäheriň daşyndaky çeşmeleriň suwuny bentlemek barada öz baştutanlary we batyr ýigitleri bilen maslahatlaşdy. Olar Hizkiýa ýardam etdiler. ⁴Köp halk toplanyp: «Näme üçin Aşur patyşalary gelip, bol suw tapmalymyşyn?» diýip, ýurduň içinden akyp geçýän ähli çeşmedir akarlary bentlediler. ⁵Şeýdip, Hizkiýa kuwwatlanyp, diwaryň ähli ýykylan ýerlerini bejerip, onuň üstünde diňler galdyrdy. Daşyndan ol ýene-de başga bir diwar gurdy. Bulardan başga-da Hizkiýa Dawut galasyndaky Millony ^a berkidip, köp mukdarda ýaraqlardyr galkanlar ýasady. ⁶⁻⁷Hizkiýa halkyň üstünden uruş serkerdelerini belläp, olary öz ýanyna, şäher derwezesiniň meýdançasyna ýygnap, şeýle diýdi: «Dözümlü we mert boluň. Aşur patyşasyndan gorkmaň, heder etmäň, çünki biziň bilen Bolýan onuň bilen bolýandan has güýçlüdir. ⁸Aşur patyşasy ynsan güýji bilendir, emma biziň bilen Hudaýymyz Rebdir. Ol bize ýardam edip, biziň üçin söweşer». Ýahuda patyşasy Hizkiýanyň sözleri halky ruhlandyrdy.

⁹Mundan soň Aşur patyşasy Sanherip tutuş goşuny bilen Lakysdaka, nökerlerini Iýerusalimdäki Ýahuda patyşasy Hizkiýanyň we bütin ýahuda halkynyň ýanyna iberdi. ¹⁰Nökerler gelip, Aşur patyşasy Sanherip şeýle diýýär: «Siz näme üçin Iýerusalimde gabaw içinde otyrsyňyz? Nämä bil baglaýarsyňyz? ¹¹Hizkiýa: „Hudaýymyz Reb bizi Aşur patyşasynyň elinden halas eder“ diýip, sizi açlykdan we suwsuzlykdan öldürjek bolup aldaýar. ¹²Ýahuda we Iýerusalime ýüzlenip: „Siz diňe bir gurbanlyk sypanyň önünde sežde edip, şonuň üstünde gurbanlyk ýakyň“ diýip, Rebbe bagyş eden seždegähleri, gurbanlyk sypalaryny ýykan şu Hizkiýa dälmi näme? ¹³Ähli ýurtlaryň halklaryna meniň we ata-babalarymyň näme edenini bilmeýärsiňizmi? Şol ýurtlaryň milletleriniň hudaýlary öz ýurtlaryny meniň elimden halas edip bildilermi? ¹⁴Hudaýyňzyň sizi meniň elimden halas edip biler ýaly, ata-babalarymyň bütinleý ýok eden şol milletleriniň ähli taňrylarynyň arasynda haýsýsy öz halkyny meniň elimden halas edip bildi? ¹⁵Indi siz özüňizi Hizkiýa aldatmaň, oňa özüňizi şu ýol bilen azaşdyrmaga ýol bermäň we oňa ynanmaň. Çünki hiç bir milletiň ýa-da patyşalygyň taňrysy öz halkyny meniň we ata-babalarymyň elinden halas edip bilen däl. Siziň Hudaýyňyz-da sizi meniň elimden halas edip bilmez!» diýdiler.

¹⁶Sanheribiň nökerleri Beýik Hudaýa we Onuň guly Hizkiýa garşy sözlerini dowam etdirdiler. ¹⁷Sanherip Ysraýyl Hudaýy Rebbe dil ýetirip ýazan hatlarynda Rebbe garşy şeýle diýdi: «Beýleki milletleriň taňrylarynyň öz halklaryny meniň elimden halas etmeýişleri ýaly,

^a 32:5 *Millo* – toprak bilen doldurylan jaýryk ýa-da boşluk ýer bolmagy ahmal. Sözlüğe seret.

Hizkiýanyň Hudaýy hem Öz halkyny meniň elimden halas etmez». ¹⁸Sanheribiň nökerleri bu sözleri diwaryň üstündäki Iýerusalim halkyny gorkuzyp, howsala düşürüp, şäheri basyp almak üçin olara ýahuda dilinde gaty ses bilen gygyryp aýtdylar. ¹⁹Olar Iýerusalimde mesgen tutýan Hudaýy hakda-da dünýä halklarynyň ynsan eli bilen ýasalan hudaýlary hakda sözleşmeleri ýaly sözlediler.

²⁰Onsoň Hizkiýa patyşa bilen Amozyň ogy Işaýa pygamber munuň üçin dileg edip, Hudaýa perýat etdiler. ²¹Reb bir perişde ýollap, Aşur patyşasynyň düşelgesinde ähli batyr ýigitleri, serkerdeleri we baştutanlary öldürdi. Şeýdip, Sanherip biabraýlyk bilen öz ýurduna dolanyp geldi. Ol öz hudaýynyň buthanasyna gelende, onuň özünden önen ogullarynyň käbiri Sanheribi gylç bilen öldürdiler. ²²Şeýdip, Reb Hizkiýany hem Iýerusalim ilatyny Aşur patyşasy Sanheribiň we ähli duşmanlarynyň elinden halas edip, olary dumly-duşdan gorady. ²³Iýerusalime köp adamlar gelip, Rebbe sadakalar, Ýahuda patyşasy Hizkiýa gymmatbaha sowgatlar getirdiler. Şondan soň, Hizkiýa ähli milletleriň nazarynda beýgeldi.

Hizkiýa syrkawlaýar

²⁴Şol döwürlerde Hizkiýa syrkawlap, ölüm ýassygynda ýatyrdy. Ol Rebbe dileg etdi. Reb Hizkiýanyň dilegine jogap berip, oňa bir alamat berdi. ²⁵Emma Hizkiýa özüne edilen ýagşylygy ödemedi, ol gopbamsylyk etdi. Şonuň üçin hem Hizkiýanyň, Ýahudanyň we Iýerusalimiň üstüne gazap indi. ²⁶Onsoň Hizkiýa gopbamsylygy üçin özüni kiçelti. Iýerusalimiň ilaty-da şeýle etdi. Şeýdip, Hizkiýanyň döwründe Rebbiň gazaby olaryň üstüne inmedi.

Hizkiýanyň baýlygy

²⁷Hizkiýada ummasyz köp baýlyk bolup, onuň şan-şöhraty beýgeldi. Ol özüne kümüş, altyn, gymmatbaha daşlar, hoşboý ysly zatlar, galkanlar we her hili gymmatbaha zatlar üçin hazynalar edindi. ²⁸Bugdaý, şerap we zeýtun ýagy üçin ammarlar, mallar üçin ýataklar we sürüler üçin agyllar ýasatdy. ²⁹Hizkiýa özi üçin şäherler gurdurdy. Onuň juda köp onuk we iri mallary bardy, çünki Hudaý Hizkiýa gaty köp mal-mülk beripdi. ³⁰Gihon suwlarynyň ýokarky goluny baglap, olary Dawut galasynyň günbatar tarypyna aşaklygyna sowan bu Hizkiýadyr. Hizkiýanyň ähli işleri rowaçlandy. ³¹Ine, Babyl hökümdarlarynyň ýurtda bolan alamat hakynda soramak üçin Hizkiýanyň ýanyna iberen ilçileri gelende, Hudaý Hizkiýany synap, onuň ýüreginde bolan bar zady bilmek üçin ony ýeke galdyrdy. ³²Hizkiýanyň beýleki işleri, eden oňat işleri barada Amozyň ogy Işaýa pygamberiň pygamberliklerinde, Ýahuda hem Ysraýyl patyşalarynyň taryh kitaplarynda ýazylandy. ³³Hizkiýa ata-babalaryna gowuşdy. Ol Dawudyň nesilleriniň mazarlarynyň ýokarsynda jaýlandy. Hizkiýa aradan çykanda, bütin Ýahudanyň we Iýerusalimiň ilaty oňa hormat goýdy. Ogly Manaşa onuň ýerine patyşa boldy.

33-nji bap

Ýahuda patyşasy Manaşa *(2 Patyşalar 21:1-9)*

¹Manaşa patyşa bolanda on iki ýaşyndady. Ol Iýerusalimde elli baş ýyl patyşalyk etdi. ²Rebbiň ysraýyllaryň arasyndan kowup çykaran milletleriniň eden nejis işleri ýaly Manaşa hem Rebbiň nazarynda nejis işleri etdi ³Manaşa

kakasy Hizkiýanyň ýykan seždegählerini täzeden dikeltidi. Ol Bagal buty üçin gurbanlyk sypalaryny gurup, Aşera butlaryny dikdi. Ol ähli asman jisimlerine sežde edip, şolara gulluk etdi. ⁴Ol Rebbiň: «Iýerusalimde maňa ybadat ediler» diýen Rebbiň öýünde butlar üçin gurbanlyk sypalaryny bina etdi. ⁵Manaşa Rebbiň öýüniň iki howlusynda ähli asman jisimleri üçin gurbanlyk sypalaryny bina etdi. ⁶Manaşa ogluny Benhinnom deresinde otan geçirdi, gözbagçylyk, täleýe garamaklyk we jadygöýlik bilen iş salyşdy. Ol palçylyk, porhanlar bilen iş salyşdy. Ol Rebbiň gaharyny getirip, Onuň nazarynda köp ýigrenji işleri etdi. ⁷Manaşa ýasan oýma Aşera butuny Hudaýyň öýünde goýdy. Bu öý Hudaýyň Dawuda we onuň ogly Süleýmana: «Maňa şu öýde we bütin Ysraýyl tilerlerinden seçip alan şäherim Iýerusalimde ybadat ediler. ⁸Eger olar Meniň ähli tabşyryklarymy, gulum Musanyň üsti bilen özlere buýran ähli zatlarymy edip, kanunlarymy, parzlarymy we hökümlerimi berjaý etseler, Men mundan beýläk ysraýyl halkyny atalaryna beren ýurdumdan daşary çykartmaryn» diýen öýüdi. ⁹Manaşa Ýahudanyň we Iýerusalimiň ilatyny şeýle bir azdyrdy welin, olar Rebbiň ysraýyl halkynyň önünden kowup çykaran milletlerinden hem has köp pis işleri etdiler.

Manaşa toba edýür

¹⁰Reb Manaşa we onuň halkyna sözledi, emma olar Rebbe gulak asmadylar. ¹¹Şonuň üçin hem, Reb Aşur patyşasynyň goşun serkerdelerini olaryň üstüne getirdi. Serkerdeler Manaşany gandallap, zynjyr bilen baglap, Babyla ýesir edip alyp gitdiler. ¹²Manaşa muşakgat içinde öz Hudaýy Rebbe ýalbaryp, ata-babalarynyň Hudaýynyň önünde özüni gaty

kiçeltidi. ¹³Manaşa Hudaýa dileg etdi, Hudaý-da onuň dilegini kabul edip, nalysyny eşidip, ony ýene-de Iýerusalime, öz patyşalygyna getirdi. Onsoň Manaşa Rebbiň hakyky Hudaýdygyny bildi.

¹⁴Şondan soň, ol Gihonyň günbatarında, deredäki Balyk derwezesindäki girelgä çenli bolan Dawut galasynyň daşky diwaryny gurdy. Manaşa diwary Ofeliň daşyndan aýlap, has beýgeltidi. Ol şeýle hem Ýahudanyň ähli galalarynda goşun serkerdelerini goýdy. ¹⁵Manaşa keseki taňrylary we öz goýan oýma butuny Rebbiň öýünden aýyrdy, Rebbiň öýüni dagyndaky we Iýerusalimdäki ähli gurbanlyk sypalaryny ýumrup, olaryň hemmesini şäheriň daşyna taşlady. ¹⁶Manaşa Rebbiň gurbanlyk sypasyny täzeden dikip, onda salamatlyk we şükür gurbanlyklaryny hödür etdi. Ol ýahuda halkyna Ysraýyl Hudaýy Rebbe hyzmat etmekligi tabşyrdy. ¹⁷Halk entegem seždegäherde gurbanlyk hödür edýärdi, emma olar diňe öz Hudaýy Rebbe gurbanlyk hödürleýärdiler.

¹⁸Manaşanyň galan işleri we onuň eden dilegleri şeýle hem Ysraýyl Hudaýy Rebbiň adyndan sözlän görgüriň sözleri barada Ysraýyl patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandy. ¹⁹Manaşanyň dilegi we onuň dileginiň jogaby, onuň ähli günäleri, biwepalygy barada görgürleriň taryh kitabynda ýazylandy. Şeýle-de bu kitapda Manaşa özüni Hudaýyň önünde peseltmezden ön guran seždegähleri, Aşera we beýlekilere diken butlary barada ýazylandy. ²⁰Manaşa ata-babalaryna gowuşdy. Ol öz köşgünde jaýlandy. Ogly Amon onuň ýerine patyşa boldy.

Ýahuda patyşasy Amon

(2 Patyşalar 21:19-26)

²¹Amon patyşa bolanda ýigrimi iki ýaşyndady. Ol Iýerusalimde iki ýyl

patyşalyk etdi. ²²Amon kakasy Manaşa ýaly, Rebbiň nazarynda ýigrenji işleri etdi. Amon kakasy Manaşanyň ýasan ähli butlaryna gurbanlyk hödürläp, şolara gulluk etdi. ²³Kakasy Manaşanyň özüni Rebbiň önünde peseldişi ýaly, Amon özüni Rebbiň önünde peseltmän, gaýtam köpden-köp günä etdi. ²⁴Amonyň nökerleri oňa garşy dildüwşük gurap, ony öz köşgünde öldürdiler. ²⁵Emma ýahuda halky Amon patyşa garşy dildüwşük guranlaryň baryny öldürüp, onuň ýerine ogly Ýoşyýany patyşa etdi.

34-nji bap

Ýahuda patyşasy Ýoşyýa (2 Patyşalar 22:1-2)

¹Ýoşyýa patyşa bolanda sekiz ýaşyndady. Ol Iýerusalimde otuz bir ýyl patyşalyk etdi. ²Ýoşyýa Rebbiň nazarynda dogry işleri etdi. Ol saga-sola sowulman, atasy Dawudyň ýollaryndan ýöredi.

³Ýoşyýanyň patyşalygynyň sekizinji ýylynda, ol entek ýaşka öz atasy Dawudyň Hudaýyny agtarmaga başlady. Patyşalygynyň on ikinji ýylynda Ýoşyýa Ýahuda bilen Iýerusalimi seždegählerden we Aşera butlaryndan, oýma we guýma butlaryndan arassalamaga başlady. ⁴Ýoşyýanyň önünde Bagal butlarynyň gurbanlyk sypalaryny ýykdylar; olaryň ýokarsynda bolan ýakymly ysly tütetgi ýakylýan sypalary ýumurdylar; Aşera butlaryny, oýma we guýma butlaryny-da bölek-bölek edip, küle öwrüp, ony şu butlara gurbanlyk berenleriň gabyrlaryna sepelediler. ⁵Şeýle hem, Ýoşyýa ruhanylaryň süňklerini öz gurbanlyk berilýän sypalarynda ýakyp, Ýahudany we Iýerusalimi arassalady. ⁶⁻⁷Ýoşyýa Manaşa, Efraýym, Şimgon,

hatda Naftala çenli bolan şäherlerdäki, olaryň töwereklerindäki harabalyklarda ky gurbanlyk sypalaryny ýykdy. Aşera butlaryny we beýleki butlary döwüp kül etdi, bütin Ysraýyldaky ýakymly ysly tütetgi ýakylýan sypalary ýykdy. Soňra ol Iýerusalime dolanyp geldi.

Töwrat tapylýar

(2 Patyşalar 22:1-20)

⁸Patyşalygynyň on sekizinji ýylynda ýurdy we öýi arassalanlaryndan soň, Ýoşyýa patyşa Asalyýanyň ogly Şapany, şäher häkimi Magaseýany we Ýowahazyň ogly baş emeldar Ýowany özleriniň Hudaýy Rebbiň öýüni bejermäge iberdi. ⁹Olar baş ruhany Hilkiýanyň ýanyna gelip, Hudaýyň öýüne getirilen kümüşleri oňa berdiler. Derwezeban lewiler bu kümüşleri günbatardaky manaşa we efraýym halklaryndan, galan ähli ysraýyl halkyndan, bütin ýahudadan we benýaminden, Iýerusalim ilatyndan ýygnapdy. ¹⁰Olar kümşi Rebbiň öýüni dikeltmek işine bellenen gözegçileriň we Rebbiň öýüni bejeryän işçilere berdiler. ¹¹Olar kümşi yonulan daşlar, agaçlar we Ýahuda patyşalarynyň haraba eden jaýlary üçin pürsler satyn almak üçin agaç we daş ussalaryna berdiler. ¹²⁻¹³Bu adamlar işi çyn ýürekden ýerine ýetirýärdiler. Merarynyň neslinden bolan lewi Ýahat bilen Abadya, Kohadyň neslinden bolan Zakarya we Meşullam dagylar bularyň üstünden baştutanlyga bellenenidiler. Saz gurallaryna ökde bolan beýleki ähli lewiler yük daşayanlara we dürli hyzmatda işleýänlere baştutanlyk etdiler. Mürzeler, gözegçiler we derwezebanlar hem lewilerdendi.

¹⁴Rebbiň öýüne getirilen kümşi çykaryp ýörkäler, ruhany Hilkiýa Musanyň üsti bilen berlen Töwrady tapdy. ¹⁵Baş

ruhany Hilkiýa Şapan mürzä: «Men Rebbiň öýünde Töwrady tapdym» diýdi. Hilkiýa kitaby Şapana berdi. ¹⁶⁻¹⁷Onsoň Şapan mürze patyşanyň ýanyna gelip, oňa kitaby berdi we oňa: «Gullaryň özlerine tabşyrylan bar işi edip ýörler. Olar Rebbiň öýündäki bar kümşi alyp, ony öý işine bellenen baştutanlaryň we işçileriň eline beripdirler» diýip, bar zady patyşa habar berdi. ¹⁸Şapan mürze patyşa: «Hilkiýa ruhany maňa bir kitap berdi» diýdi. Onsoň Şapan kitaby alyp, patyşa sesli okap berdi.

¹⁹Patyşa Töwradyň sözlerini eşidende, ýakasyny ýyrttdy. ²⁰Onsoň patyşa Hilkiýa ruhana, Şapanyň ogly Ahykama, Mikaýanyň ogly Abdona, Şapan mürzä we patyşanyň hyzmatkäri Asaýa şeýle tabşyryk berdi: ²¹«Baryň-da, meniň üçin Ysraýylda hem Ýahudada galanlar üçin bu tapylan kitapdaky aýdylýan sözler barada Rebden soraň, çünki Rebbiň bize garşy lowlaýan gazaby gaty güýçlüdir. Biziň atalarymyz bu kitapda ýazylan ähli sözlere görä Rebbiň sözünü berjaý etmediler».

²²Şeýdip, Hilkiýa ruhany we patyşanyň onuň bilen iberen adamlary Hulda atly aýal pygamberiň ýanyna gelip, oňa bu barada gürrüň berdiler. Hulda eşik sakçysy Hasranyň agtygy, Tokadyň ogly Şallumyň aýalydy, ol Iýerusalimiň täze bölümünde ýaşaýardy. ²³Hulda olara: «Ysraýyl Hudaýy Reb sizi meniň ýanyma iberen adama şeýle diýýär: ²⁴„Men Ýahuda patyşasynyň önünde okalan bu kitapda ýazylan ähli lagnatlara görä, hökman bu ýeriň we bu ýerde ýaşaýanlaryň başyndan betbagtçylyk indererin. ²⁵Olaryň Meni terk edip, başga hudaýlara ýakymly ysly tütetgi ýakyp, öz pis işleri bilen Meniň gaharymy getirendikleri üçin, Meniň bulara garşy gaharym

tutaşar, ol hiç haçan sönmez“». ²⁶Emma Ysraýyl Hudaýy Reb Özünden soramak üçin şu ýere ýollan Ýahuda patyşasyna onuň eşiden sözleri barada şeýle diýýär: ²⁷„Meniň bu ýere we onuň ilatyna garşy aýdan sözlerimi eşideniňden soň, seniň ýüregiň ýumşady. Özüni Hudaýyň önünde kiçeltdiň, ýakaňy ýyrtyp, huzurymda dady-perýat etdiň. Şonuň üçin hem Men seniň dilegiňi eşitdim. Muny Men – Reb aýdýandyryn. ²⁸Men seni atalaryň ýanyna ýygnaryn, sen-de asudalyk bilen öz gabryňa girersiň. Meniň bu ýere getirjek betbagtçylygymy sen görmersiň“». Olar bu habary patyşa ýetirdiler.

Ýoşyýa äht edýär

(2 Patyşalar 23:1-20)

²⁹Onsoň Ýoşyýa patyşa adam iberip, Ýahudanyň we Iýerusalimiň ýaşullarynyň baryny öz ýanyna ýygnady. ³⁰Ýoşyýa patyşa, tutuş ýahuda halky, Iýerusalimiň bar ilaty, ruhanylar, lewiler, uludan-kiçä ähli halk bilen bile Rebbiň öýüne gitdiler. Patyşa Rebbiň öýünden tapylan Äht kitabyndaky sözleri olara sesli okap berdi. ³¹Ýoşyýa patyşa öz ýerinde durup, Rebbiň tabşyryklaryny, permanlaryny, parzlaryny bütün kalby bilen, bütün jany-teni bilen berjaý edip, Rebbiň yzyna eýerjekdigine hem-de şu kitapda ýazylan äht barada aýdylan sözleri berjaý etjekdigi hakda Rebbiň huzurynda Onuň bilen äht edişdi. ³²Ýoşyýa Iýerusalimde we Benýaminde bolanlaryň baryna bu ähti saklajakdyklary barada kasam etdirdi. Iýerusalimiň ilaty Hudaýyň, atalarynyň Hudaýynyň ähtine görä hereket etdiler. ³³Ýoşyýa Ysraýyl topragyndaky ysraýyllara degişli bolan ýigrenji zatlaryň baryny ýok edip, Ysraýylda bolanlaryň hemmesine

özleriniň Hudaýy Rebbe ybadat etmekligi buýurdy. Ýoşyýanyň ýaşan döwründe olar atalarynyň Hudaýy Rebbiň ýoluna eýermekden dönmediler.

35-nji bab

Ýoşyýa Pesah baýramyny belleýür (2 Patyşalar 23:21-23)

¹Ýoşyýa Iýerusalimde Reb üçin Pesah baýramyny tutdy. Birinji aýyň on döwürüne Pesah janlysyny soýmagy karar etdi. ²Ol ruhanlary öz wezipelerinde goýup, Rebbiň öýüniň hyzmatynda olary ruhlandyrdy. ³Ýoşyýa Reb üçin bagyş edilip, bütin ysraýyl halkyna tälim beren lewilere şeýle diýdi: «Mukaddes sandygy Ysraýyl patyşasy Dawudyň ogly Süleýmanyň guran öýünde goýuň. Mundan beýläk ony gerşiňizde görtermekligiň geregi ýokdur. Indi Hudaýyňyz Rebbe we Onuň halky Ysraýyla hyzmat ediň. ⁴Ysraýyl patyşasy Dawudyň we onuň ogly Süleýmanyň ýazgylarynda görkezilişi ýaly, uruglaryňyza, bölümleriňize görä taýýarlanyň. ⁵Kowumdaşlaryňyz bolan halkyň uruglaryna we lewileriň uruglaryna görä mukaddes ýerde topar-topar bolup duruň. ⁶Pesah janlysyny soýuň; iniňizi tämizläp, Rebbiň Musanyň üsti bilen beren sözünü amal eder ýaly, doganlaryňyz üçin taýýarlyk görüň».

⁷Ýoşyýa Pesah gurbanlygy üçin şol ýerdäki halkyň ählisine otuz müň owlak-guzy hem-de üç müň öküz berdi. Bularyň ählisi onuň öz mallaryndandy. ⁸Patyşanyň baştutanlary hem halka, ruhanlaryna we lewilere meýletin sadakalar berdiler. Hudaýyň öýüniň baştutanlary bolan Hilkiýa, Zakarýa we Ýehiýel dagy ruhanlaryna Pesah gurbanlyklary üçin iki müň alty ýüz owlakdyr guzy we üç ýüz öküz berdiler. ⁹Lewileriň baştutanly

bolan Konanýa hem onuň doganlary Şemagýa, Netanel, Haşabýa, Ýegiýel we Ýozabat dagy lewilere Pesah gurbanlygy üçin baş müň owlakdyr guzy we baş ýüz öküz berdiler.

¹⁰Hyzmat işi ýerine ýetirilip bolansoň, patyşanyň tabşyrygy boýunça ruhanlylar öz ýerlerinde we lewiler hem öz bölümlerinde durdular. ¹¹Olar Pesah janlysyny soýdular, ruhanlylar-da özlilerine berlen gany serpdiler; lewiler bolsa janlylaryň derilerini soýdular. ¹²Onsoň ýakma gurbanlyklary halkyň uruglaryna görä paýlamak üçin bir gapdaldan goýdular, Musanyň kitabynda ýazylyş ýaly, halk Rebbe ýakma gurbanlyklary hödürlediler. Olar öküzler bilen-de şeýle etdiler. ¹³Olar Pesah janlysyny düzgün boýunça otda kebab etdiler. Mukaddes sadakalary-da gazanlarda, pitilerde we tabalarda bişirip, dessine bütin halka paýladylar. ¹⁴Mundan soň, lewiler özlery we ruhanlylar üçin taýýarlyk gördüler, çünki Harunyň neslinden bolan ruhanlylar agşama çenli ýakma gurbanlyklaryny we ýaglary hödürlemek bilen meşgul boldular. Şeýdip, lewiler özlery we Harunyň neslinden bolan ruhanlylar üçin taýýarlyk gördüler. ¹⁵Asafyň nesillerinden bolan aýdymçylar Dawudyň, Heýmanyň we patyşanyň görgüri Ýedutunyň tabşyrygyna görä öz ýerlerindediler. Her derwezede derwezebanlar bardy. Garyndaşlary lewileriň olar üçin taýýarlyk görendiklery üçin, olara hyzmatlaryndan gitmek gerek däl.

¹⁶Ýoşyýa patyşanyň tabşyrygyna görä Pesah baýramyny bellemek we Rebbiň gurbanlyk sypasynda ýakma gurbanlyklary hödürlemek üçin, şol gün Rebbiň bar hyzmatyna şeýle taýýarlyk görüldi. ¹⁷Ol ýerde bolan ysraýyl halky şol wagt Pesah

baýramyny we Petir baýramyny ýedi günläp belledi. ¹⁸Şamuwel pygamberiň döwründen bäri beýle Pesah baýramy geçirilmändi. Ýoşyýanyň, ruhanylaryň, lewileriň, bu ýerde bolan ähli ýahuda we ysraýyl halklarynyň, we Iýerusalimiň ilatynyň geçiren bu Pesah baýramy ýaly Pesahy Ysraýylyň patyşalarynyň hiç biri-de geçirmändi. ¹⁹Bu Pesah baýramy Ýoşyýa patyşanyň patyşalygynyň on sekizinji ýylynda bellendi.

Ýoşyýanyň ölümi

(2 Patyşalar 23:28-30)

²⁰Ýoşyýa patyşa öýüň dikeldiş işlerini tamamlandan soň, Mūsür patyşasy Neko söweşmek üçin Ýewfrat derýasynyň boýundaky Karkemişe gitdi. Ýoşyýa hem Mūsür patyşasyny garşylamaga gitdi. ²¹Emma Mūsür patyşasy Ýoşyýa çaparlar ýollap: «Eý, Ýahuda patyşasy, seniň bilen meniň näme işim bar!? Bu gün men seniň garşyňa uruşmaga gelemok-da, özüm bilen uruşda bolan ýurduň garşysyna uruşmaga gelyärim. Hudaý maňa howlukmagy buýurdy. Hudaý meniň tarapymdadyr, sen Oňa garşy çykmagyňy bes et, ýogsam Ol seni heläklär» diýdi. ²²Emma Ýoşyýa ondan el çekmän, gaýtam onuň garşysyna uruşmak üçin tanalmaz ýaly eşiğe girdi. Ýoşyýa Nekonyň Hudaý tarapyn-dan aýdan sözlerine gulak asman, onuň bilen uruşmak üçin Megido düzlüğine çykdy. ²³Yaýçylar Ýoşyýa patyşa tarap ok atdylar. Patyşa öz nökerlerine: «Meni bu ýerden äkidiň, men agyr ýaralandym» diýdi. ²⁴Şeýdip, Ýoşyýa patyşanyň nökerleri ony söweş arabasyndan alyp, özüniň ikinji bir söweş arabasyna mündürrip,

Iýerusalime getirdiler. Ýoşyýa Iýerusalimde dünýäden ötüp, atalarynyň gonamçylygynda jaýlanyldy. Bütün ýahuda we Iýerusalim halky Ýoşyýa üçin ýas tutdular. ²⁵Ýermeýa Ýoşyýa üçin agy aýdymyny düzdi. Erkekdir aýal aýdymçylar öz agy aýdymlyrynda şu güne çenli hem Ýoşyýa barada gürrüň edip, olary Ysraýylda adata öwürdiler. Olar agy kitabynda ýazylandyr. ²⁶⁻²⁷Ýoşyýanyň galan işleri, Rebbiň kanunynda ýazylanlara görä eden oňat işleri, onuň başdan-aýak alyp baran işleri Ysraýyl hem Ýahuda patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandyr.

36-njy bap

Ýahuda patyşasy Ýehogahaz

(2 Patyşalar 23:30-35)

¹Ýurduň halky Ýoşyýanyň ogly Ýehogahazy alyp, kakasynyň ýerine patyşa etdi. ²Ýehogahaz patyşa bolanda ýigirmi üç ýaşyndady. Ol Iýerusalimde üç aý patyşalyk etdi. ³⁻⁴Mūsür patyşasy Neko Iýerusalimde Ýehogahazy tagtdan agdaryp, ýurda bir ýüz ýetmiş batman kümüş^a, bir ýarym batmana golaý hem altyn^b salgyt saldy. Ol Ýehogahazyň dogany Elýakymy onuň ýerine Ýahuda we Iýerusalime patyşa edip, onuň adyny Ýehoýakym diýip üýtgetdi. Onsoň Neko patyşa Ýehogahazy alyp, Mūsüre geldi.

Ýahuda patyşasy Ýehoýakym

(2 Patyşalar 23:36–24:7)

⁵Ýehoýakym patyşa bolanda ýigirmi baş ýaşyndady. Ol Iýerusalime on bir ýyl patyşalyk etdi. Ol Hudaýy Rebbiň

^a 36:3 *Bir ýüz ýetmiş batman* – ýewreýçe *ýüz kikkar*. Bu takm. 3400 kg deňdir.

^b 36:3 *Bir ýarym batmana golaý* – ýewreýçe *bir kikkar*. Bu takm. 34 kg deňdir.

nazarynda ýigrenji işleri etdi. ⁶Babyl patyşasy Nebukadnesar Ýehoýakymyň üstüne çozup, ony Babyla äkitmek üçin zynjyr bilen daňdy. ⁷Nebukadnesar Rebbiň öýündäki gap-gaçlary hem Babyla äkidip, olary özüniň Babyldaky köşgünde goýdy. ⁸Ýehoýakymyň galan işleri, onuň eden ýigrenji işleri we gabahatlyklary barada Ysraýyl hem Ýahuda patyşalarynyň taryh kitabynda ýazylandyr. Onuň ýerine ogly Ýehoýakyn patyşa boldy.

Ýahuda patyşasy Ýehoýakyn

(2 Patyşalar 24:8-17)

⁹Ýehoýakyn patyşa bolanda sekiz ýaşyndady. Ol Iýerusalimde üç aý, on gün patyşalyk etdi. Ýehoýakyn Rebbiň nazarynda ýigrenji işleri etdi. ¹⁰Baharda patyşa Nebukadnesar adam iberip, Ýehoýakyny Rebbiň öýüniň gymmatbaha gap-gaçlary bilen birlikde Babyla getirdip, onuň dogany Sidkiýany Ýahuda we Iýerusalime patyşa etdi.

Ýahuda patyşasy Sidkiýa

(2 Patyşalar 24:18-20;

Ýermeyä 52:1-3)

¹¹Sidkiýa patyşa bolanda ýigrimi bir ýaşyndady. Ol Iýerusalimde on bir ýyl patyşalyk etdi. ¹²Sidkiýa Rebbiň nazarynda ýigrenji işleri etdi. Ol Rebbiň adyndan geplän Ýermeyä pygamberiň önünde özüni kiçeltmedi.

Iýerusalimiň synmagy

(2 Patyşalar 25:1-21; Ýermeyä 52:3-11)

¹³Şeýle hem Sidkiýa özüne Hudaýdan ant içiren Babyl patyşasy Nebukadnesara garşy gozgalaň turuzdy. Sidkiýa Ysraýyl Hudaýy Rebbe tarap öwrülmejek bolup, boýnuýogynlyk etdi, ýüregini gatatdy. ¹⁴Ähli ruhany baştutanlary

bilen halk birlikde milletleriň ähli ýigrenji işlerine eýerdiler, biwepalyk çakdanaşa artdy. Olar Rebbiň Iýerusalimde mukaddes eden öýüni murdar etdiler. ¹⁵Atalarynyň Hudaýy Reb olara pygamberleriň üsti bilen yzygiderli duýduryş berdi, çünki Onuň Öz halkyna we mesgenine rehimi indi. ¹⁶Emma olar Hudaýyň çaparlaryny masgaralap, Hudaýyň sözlerini äsgermezlik etdiler, Onuň pygamberlerini kemsitdiler. Onsoň Rebbiň Öz halkyna garşy gazaby şeýle bir lowlady welin, ondan gutular ýaly bolmady.

¹⁷Onsoň Reb Iýerusalimiň garşysyna Babyl patyşasyny çozdurdy. Babyllular mukaddes öýünde ýaşlaryny gylyçdan geçirdiler; ýigitlerdir gyzlara, gojalardyr saçy agaranlara olar rehim etmediler. Reb olaryň baryny Babyl patyşasynyň eline berdi. ¹⁸Nebukadnesar Hudaýyň öýündäki ähli ululy-kičili gap-gaçlary, Rebbiň öýündäki hazynalary, patyşanyň we onuň emeldarlarynyň hazynalaryny Babyla alyp gitdi. ¹⁹Babyllular Hudaýyň öýüni ýakyp, Iýerusalimiň diwaryny ýykyp, ondaky ähli köşkle-re ot berip, ähli gymmatbaha zatlary ýok etdiler. ²⁰Babyl patyşasy gylyçdan aman galanlary Babyla ýesir edip äkitdi. Ýesir edilip äkidilenler Pars patyşalygy häkimiýet başyna geçýänçä, Babyl patyşasyna we onuň ogullaryna gul boldular.

²¹Şeýdip, Rebbiň Ýermeyanyň üsti bilen aýdan sözi amala aşdy. Ýurt weýrançylykda bolan günleriniň dowamynda doly yetmiş ýyllap dynçlykda boldy.

Kureş patyşanyň permany

(Ezra 1:1-4)

²²Pars patyşasy Kureşiň patyşalygynyň birinji ýylynda Rebbiň Ýermeyanyň

üsti bilen aýdan sözi amala aşar ýaly, Reb Kureş patyşanyň ulanýan ýazuwynda perman çykaryp, ony tutuş patyşalygyna çapar üsti bilen jar etmegi onuň kalbyna saldy. ²³Pars patyşasy Kureş şeýle diýýär: «Göğüň Hudaýy Reb ýer

ýüzündäki ähli patyşalyklary maňa berdi we Ýahudanyň Iýerusalim şäherinde Özüne ybadathana gurmagy maňa emr etdi. Araňyzda Hudaýyň halkyndan bolanyňyz bar bolsa, ýurduňyza dolanyň. Hudaýyňyz Reb size ýar bolsun!»

